

821(470)06

ЕВГЕНІЙ БУТЧЕНКО

I НЕУТРОННА БОМБА

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

1963

Є27
84Р7—(єт)

ПОЕМА ВІДОМОГО
РОСІЙСЬКОГО РАДЯНСЬКОГО
ПОЕТА ПРО БОРТЬБУ ЛЮДЕЙ
ДОБРОЇ ВОЛІ ЗА МИР, ПРОТИ
ТИХ, ХТО ГОТУЄ СВІТУ
ЯДЕРНУ КАТАСТРОФУ.

ПОЕМА ЄВГЕНА ЄВТУШЕНКА
«МАМА І НЕЙТРОННА БОМБА»
ВІДЗНАЧЕНА ДЕРЖАВНОЮ
ПРЕМІЄЮ СРСР.

ПОЭМА ИЗВЕСТНОГО
РУССКОГО СОВЕТСКОГО ПОЭТА
О БОРЬБЕ ЛЮДЕЙ ДОБРОЙ ВОЛИ
ЗА МИР, ПРОТИВ ТЕХ,
КТО ГОТОВИТ МИРУ
ЯДЕРНУЮ КАТАСТРОФУ.

ПОЭМА ЕВГЕНИЯ ЕВТУШЕНКО
«МАМА И НЕЙТРОННАЯ БОМБА»
ОТМЕЧЕНА ГОСУДАРСТВЕННОЙ
ПРЕМИЕЙ СССР.

Перекладено за виданням:

Евтушенко Евгений: Мама и нейтронная бомба и другие поэмы.—
М.: Советский писатель, 1983.

Є 4803010102—047
M206(04)—88 без огол.
ISBN 5-301-00244-9

© «Сузір'я», вип. 21.
Видавництво «Дніпро», 1984.
© Видавництво «Веселка», 1988,
ілюстрації.

МАГІЯ РОБОТИ ЄВГЕНА ЄВТУШЕНКА

Серед імен сучасних провідних поетів це ім'я — одне з найголосніших. І його прихильники, а їх, як на мою гадку, більшість, і його різноманітні недруги, а їх теж такі чималенько,— всі вони не можуть заперечувати факту, що за останні тридцять років Євген Євтушенко став надзвичайно помітною постаттю нашої всерадянської культури. Десятки поетичних збірників пробили собі дорогу до десятків зарубіжних країн. В Нью-Йорку його перекладач мені розповідав, що на один з вечорів поета захотіли прийти його ... дві бабуні, американки ірландського кореня.

— Та ви ж ні слова не тямите по-російськи,— огмовляв їх онук. Та все ж вони наполягли і сиділи в першому ряду. Вони плескали в долоні і плакали, обурювались і реготали — в абсолютній згоді з темпоритмом сприймання залу.

— Магія, магія,— відповідали вони згодом на запитання онука, який намагався зрозуміти, що ж їх так привабило у виступі одіозного зарубіжного поета. А що Євтушенко володіє рідкісним даром рецитації — це істина незаперечна. Але є щось і таке, що важко піддається сучасним раціональним нормам сприйняття — і думаєш тоді і про магію заклинъ, відунів, шаманів. Щось є у його обдаруванні від цієї таємничої стихії. Та це вже виміри результативності роботи таланту, а коли думаєш про його складові частини, які лежать на поверхні, то перш за все хочеться наголосити на кількох аспектах. Виняткова публіцистичність його слова — одна з найпримітніших рис цього обдарування. Талант відчувати епоху, її горішні вітри та невидимі оку глибини і віддавати спостережене й почуте душею у часом блискучому, а часом хапливому і виладковому словесному виконанні — це саме Євген Євтушенко.

Написав він чотирнадцять поем. Від «Станції Зими» починаючи, аж до останньої, опублікованої «Новым миром» «Фуку», де, до речі, є чимало і несприйнятлого, і невірорідного, але розмах і сила якої вирізняється на тлі сучасної російської поезії.

В середині шістдесятих особливого розголосу набула поема «Братська ГЕС» як вияв яскравого публіцистичного втручання в конфлікти і проблеми епохи. З-поміж інших мені виразно запам'яталася ще одна його виклична річ — це «Казанський університет». Туга і прицільна, як горіх, який летить з гушавини неба прямисінько в тебе.

Добре, що видавництво «Веселка» пропонує своїм українським читачам його найкращу поему «Мама і нейтронна бомба». Несподівано проста і довірлива, звернена до всіх і вся, суціль насичена автобіографічним матеріалом, вона вільно плине і плине, як розлога ріка. Можеш увійти в неї, коли захочеш. Широка і пластична ерудиція автора дозволяє йому розкуто себе почувати на всіх широтах планети. Незатертий, оригінальний, любовно написаний образ Матері, який протистоїть Бомбі, одна з найбільш переконливих знахідок популярного майстра. До тисячі тисяч слів і образів, людей і предметів готоркалося перо письменника, а найважливіше і найдорожче, найпереконливіше виявилось поряд. Може, саме в цьому суть отої магічної сили, що зветься поезією.

ЕВГЕНІЙ
ЕВТУШЕНКО
МАМА
|
НЕЙТРОННА
БОМБА

Тренд

Для старшого
шкільного віку

Переклад з російської
АНАТОЛІЯ КАМІНЧУКА

Художник
ЮРІЙ ШЕРСТОБИТОВ

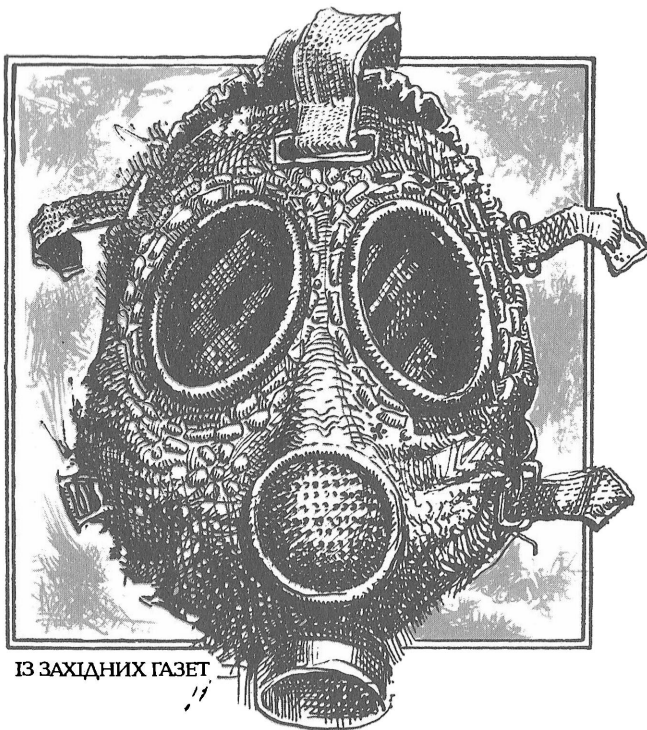

J.H. Voss 821(440)

Edy

22

ІЗ ЗАХІДНИХ ГАЗЕТ

**НАША
ФІРМА
БЕРЕ
ЗАМОВЛЕННЯ НА
СПЕЦІАЛЬНІ
БУНКЕРИ ТИПУ
ЛЮКС. НАПІВЛЮКС
І ОДИНАРНІ,
ЯКІ ВРЯТУЮТЬ ВАС ВІД
БУДЬ-ЯКИХ БОМБ,
ВКЛЮЧАЮЧИ
НЕЙТРОННУ...**

ОПЛАТА ЗА ДОМОВЛЕНІСТЮ

Моя мама була комсомолочкою
в червоній косинці
і в шкіряній куртці.
Тепер цією курткою,
облупленою,
в тріщинах і зморшках;
мати іноді
закутує каструлю,
в якій мліє картопля
або каша пшоняна,
і від подиху каструлі
шкірянка стає теплою,
ніби від юного маминого тіла,
втраченого шкірянкою,
так і не обпаленою
в огні світових революцій
і не пробитою кулями
ні на яких барикадах.
Та є на шкірянці дірка,
що схожа на кульову,
від вигвинченого колись
і вигвинченого потім
значка,
на якому сяяли
чотири літерки: МОДР.
Я належу до покоління,
яке ще пам'ятає,
що це означає...
Нагадаю і вам,
підлітки сімдесятих,
що гарячково міняють
значок «Роллінг стоунз»
на «АББА»
і «АББА» на «Елтон Джон»:
МОДР —
Міжнародна організація допомоги борцям
революції.

Я значком цим погратися встиг,
коли його перестала носити моя мама.
Що було на тому значку?

Здається, пам'ятаю:

грати тюремні,

руки, що вп'ялись у них.

Руки, що грати ламають?

Чи грати,

що руки ламають?

МОДР...

Це слово має запах тієї старої шкірянки.

Мойй мамі —

Зінаїді Єрмолаївні Євтушенко —
сімдесят два роки.

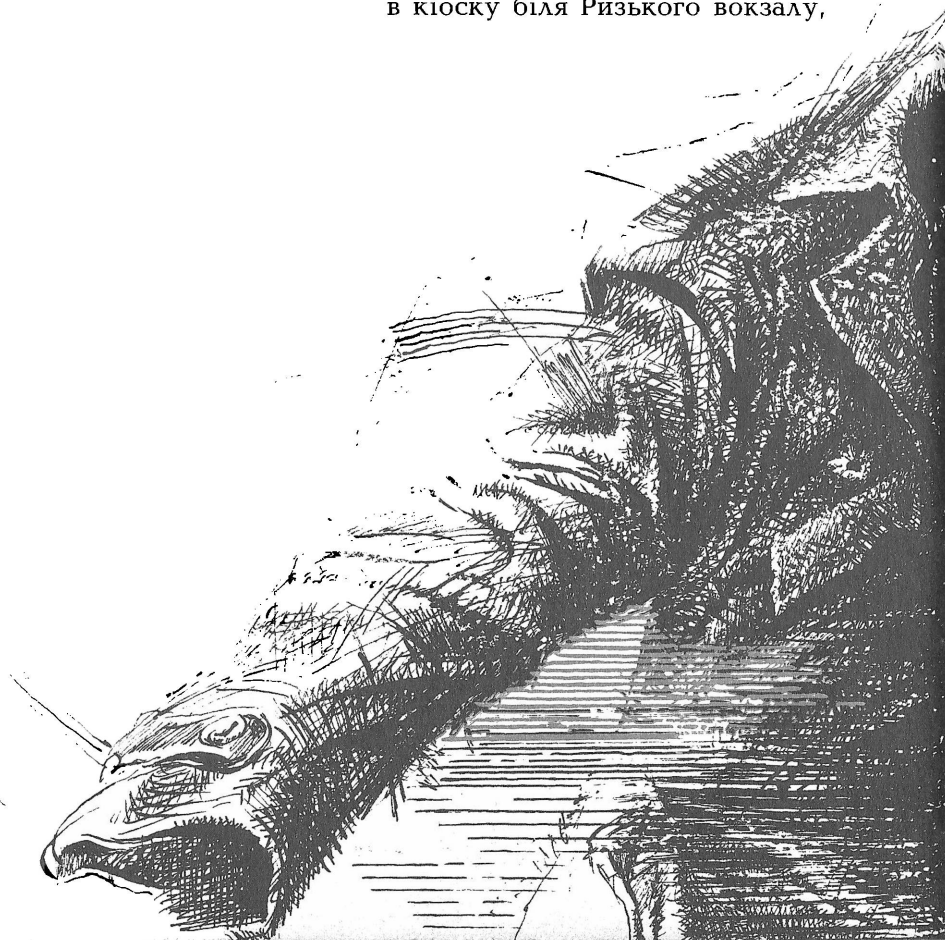
Мама пішла на пенсію,

та все ще працює

і тільки тому не вмирає.

Мама продає газети

в кіоску біля Ризького вокзалу,

ROBINSON

LOCAL

ELTON

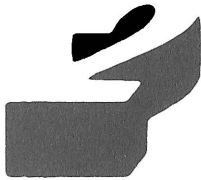
7

і оточус маму її власний маленький світ,
де м'ясник
цікавиться щотижневиком «Футбол — хоккей»,
продавець овочів —
журналом «Америка»,
а продавщиця молочного магазину —
журналом «Здоровье».

Ці вдячні читачі
залишають для мами в своїх магазинах
то морожену курку —
співвітчизницю Мопассана,
то кілька кеге апельсинів —
співвітчизників Лопе де Веги,
то з повагою загорнутий
цілий кілограм сиру,
співвітчизника Майї Лассіла,
до речі, прекрасно перекладеного
Михайлом Зощенком.

Тому мама,
як знатна леді соціалізму,
каже:
«мій м'ясник»,
«мій продавець овочів»,
«моя молочниця» —
і з гордістю відчуває,
що від неї залежать
люди,
від яких залежить вона.

Мама також продає значки
з Гагаріним,
з ведмедиком олімпійським.
Мамина внучка,
донька моєї сестри,
п'ятнадцятилітня Маша
з мозолями на пучечках пальців
від гам фортепіанних,
на майці,
що вже здійсмається
в двох
відведених природою для
здіймання місцях,
носить значок «Ісус Христос суперстар»,
та значок цей
не з маминого кіоска.

Мої взаємини з Ісусом Христом
були складними,

як у кожного радянського хлопчика,
вихованого на книжці «Павлик Морозов».

До церкви я не ходив —

це не годилось,

і хрестика не носив —

це не було модно,

як зараз,

коли в зимовім басейні «Москва»
в роздягальні побачив я піонера,

котрий діловито почепив на цвяшок
червону краватку,

лишивши на шиї дешевенький копійчаний хрестик.

Давним-давно на місці басейну «Москва» був храм
Христа-спасителя.

Храм колись підірвали,
і одна позолочена баня з хрестом,
не розколовшись від вибуху,
лежала,
ніби надтріснутий велета шолом.
Тут почали будувати Палац Рад.
Все це закінчилось басейном для плавання,
від випарів якого, кажуть,
у сусіднім музеї

псуються фарби імпресіоністів,
і жаль,
що зруйнували храм,
а якщо вже зруйнували — жаль,
що не був споруджений рукою розтинаючий хмари Ленін.
Христа я вперше побачив не в церкві —
а в хаті.

Се було в Сибіру
в році сорок першим,
коли старенька молилась за сина,
котрий пропав безвісти десь на фронті,
і біла поклони перед іконою,
схожою
на бородатого партизана
із фронтового кінозбірника,
що готувався в Ташкенті
під мирне дзюрчання ариків.
Старенька кланялась богу,
як б'ють поклони пшениці,
коли її підтинають
серпом, від роси спітнілим.
Старенька кланялась богу,
як б'ють поклони природі,
коли в траві збирають
грузди чи брусницю.
Старенька молилась богу,
ледь ворущачи губами,
і бог молився старенькій,
не розтуляючи вуст.

...Конокрадство
сьогодні
витіснилось іконокрадством.

Тоді була просто Росія
і не було іконокрадів,
що в ім'я «спасіння мистецтва»
крадуть в цих стареньких
можливість молитися богу,
а заодно й крадучих
у бога
святую можливість
молитись таким стареньким.
Відтоді я бачив багато Христів:
церковних,
музейних,
екранних і мюзик-хольних,
а якось Христом ледве сам я не став,
коли мене запросив Пазоліні
на головну роль в його стрічці «Євангеліє від Матвія»,
пояснюючи в листі на одне високе ім'я,
що фільм буде витримано в дусі марксизму,
та навіть це не допомогло.
І слава богу...
Сказати по правді,
мені завше здавалось, що місце Христа —
в хаті.

Та нещодавно
в італійському містечку Перуджа,
у зовсім не схожій на хату муніципальній галереї
я побачив особливого Христа,
з якого мовби вийняли кості...
Без найменшого натяку на плоть або дух
Христос безпорадно,
мляво звисав,
вірніше, звисала його оболонка, позбавлена тіла,
з плеча втомленого учня,
неначе боксерський рушник
чи велика ганчір'яна лялька,
з якої лялькар вийняв руку...
Італійський професор
з очима невдахи-карбонарія

мовив мені,
що картина, либонь, чотирнадцятого віку,
та ім'я художника невідоме,
і всі видатні мистецтвознавці
чухають потилиці над сенсом картини,
та не вичухується нічого.
Я стояв перед цією картиною,

не користуючись

допомогою власної потилиці,
оскільки давно не дуже покладаюсь
на вміст голови.

Мені здається,

що зміст життя,
розсипаний на подіях, на людях
(кожен з яких — теж подія),
не вміщається в змісті
будь-якої голови,

а не тільки моєї.

Думати — майже безнадійна справа,
та як не думати — не варто жити!
І я думав про сенс цієї картини,
що висіла поряд з вікном,

схожим

на картину, всередині якої гойдались
хмари,

що про землю задумались,
яка тільки зрідка думає про небо.
Я підійшов ближче до вікна
і побачив,

що деякі з хмар
злягли на червону черепицю
й уважно придивляються до людей,
розплющених вагою тяжіння.

Люди стояли біля вітрин магазинів,
як перед картинами,

зміст яких

схилив до відсутності думки,
за винятком однієї —

щось придбати.

Люди гуляли й пили каву,
видимість мислення створюючи
за допомогою повільного піднімання
чашечки білої над білим блюдцем,

і багатозначно випускали
дим цигарок, що не значив нічого.
(Мені колись сказав один режисер,
що погані актори
полюбляють палити задумливо в кадрі,
бо самі замислитись нездатні...)
Це був хаос,
що прикидався повним ладом,
адже відсутність думки в ладу —
є хаос.

Все було схоже на оболонку Христа,
з якого вийшло повітря...
На дерев'яній відкритій естраді
духовий оркестр пожежної команди
грав попурі із віденських вальсів,
і дзвякання ложечок у чашках кави
було нібито частиною попурі.
Вміст площі теж був
попурі з людей
і був частинкою
всесвітнього попурі,
абияк
кимось скомпонованого із нас.

Перуджійські спритні антиквари,
набундючено-хижі, мов грифи,
всучували подагричним леді
(що скидались на руїни,
оглядаючи руїни)
монети епохи Веспасіана,
ще тепленькі від серійного виготовлення.
Циганчук в декоративнім лахмітті
агресивно виклянчував милостиню,
а поряд —
у власнім «вольво»-фургоні
циганський вожак перелічував гроші,
перетягуючи їх гумкою,
як чесну данину, котру за день
зібрало художнє лахміття
його незчисленних синів.
Суданка в тюрбані,
що нагадував
падаючу вежу у Пізі,

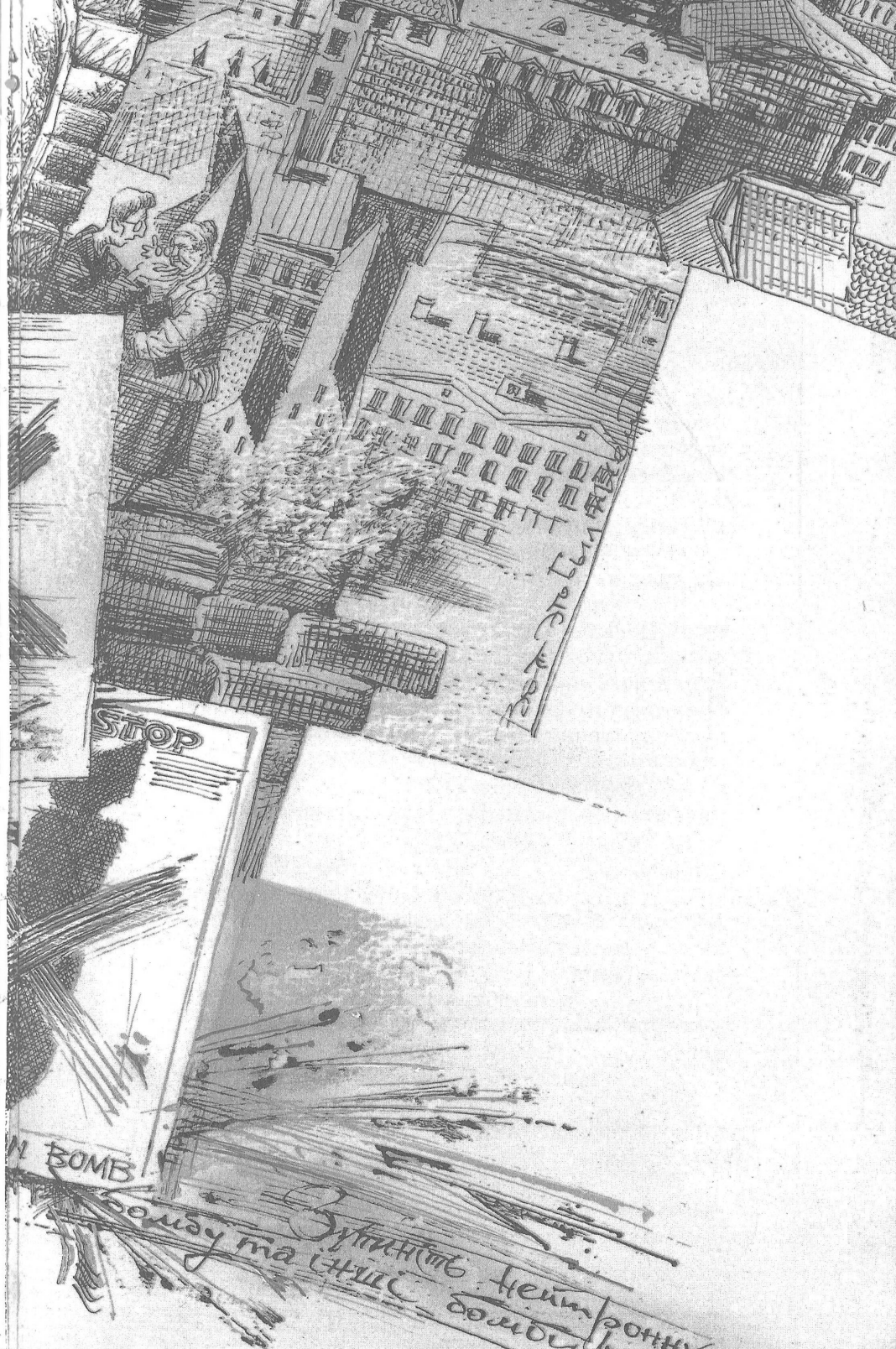
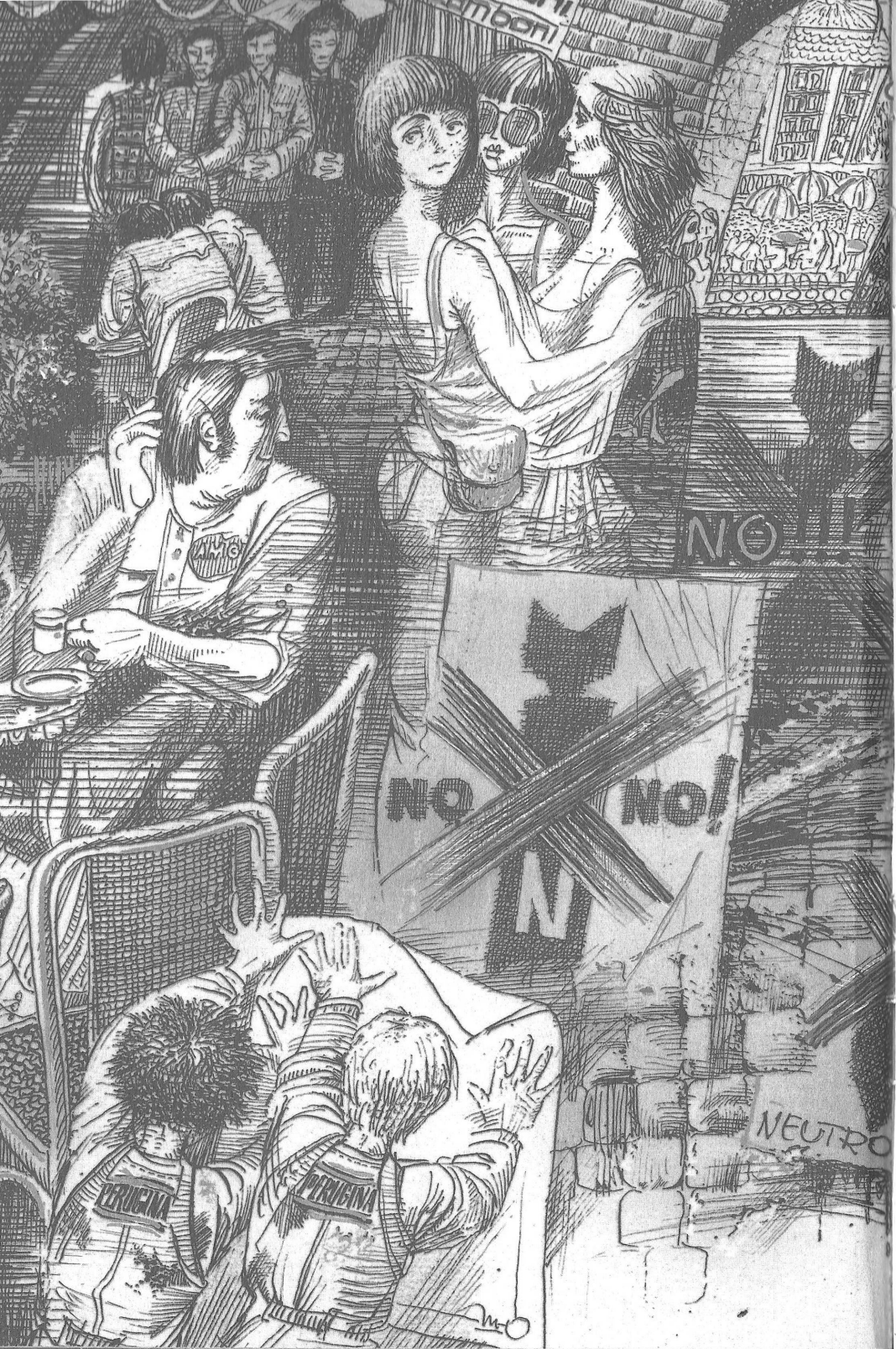
Первомайское РУ
Библиотека-филиал
по инициативе РУ им. Д.
гор. Край

*Цо Кривини
Повний
Ласон*

БИБЛИОТЕКА
РУ им. Д.
г. Край

англійські —

з тонкою грою сухожилля,
природою створені для стремен;
американські —

шершаві, міцні й прямі,
ніби стовпи баскетбольних щитів;
латиноамериканські —

охоплені срібними ланцюжками
біля щиколоток,
ніби крихітними кайданами,
щоб ноги кудись не втекли від хазяйок;
іспанські —

в зляканих чорних родимках,
релігійно бліді перед тим,
що з ними може трапитись за хвилину;
африканські —

виточені з ебенового дерева,
з рожевими пелюстками сором'язливих п'ят;
японські —

що зберігають вигнуту форму з дитинства,
коли вони обнімали спину своїх матерів...

Серед цієї виставки ніг

тільки троє китайських студентів,
ніби не звертаючи уваги
на капіталістичні ноги,
вчепившись один в одного,
прогулювались недоступно,
ледь перелякано,
але згуртовано,
як непохитні борці.

Площа була схожа на цю поему
чи поема

стала схожою на площу?
Все разом не складалося,
не римувалось,
не знаходило спільного ритму.
Все розвалювалось.

Не було клею
єднального...

І раптом...
І раптом на площі з'явилося
двоє худеньких, прудких і виразних підлітків,
один із яких за липку дужку

ніс відерце, що гойдалося,
з маленьким озерцем клею,

звідки

стирчав малярський пензель, як весло.
Підлітки були в формених комбінезонах
цукеркової фабрики «Перуджіна»,
і шоколадні масні плями
клеймами в'їлись у їхні рукави,
та було в цих робочих підлітків
щось таке несолодке в обличчях,
так мов мерехтіли у них під бровами
забуті модрівські значки.
Пензель вистрибнув із відра і став
частиною руки одного з підлітків.
Другий підліток,

глянувши з посміхом
на цей оркестр, на сидячих під тентом
поглиначів музики разом із кавою,
один за одним почав клеїти плакати
на хисткій загорожі

і на соборі,
від краю естради до бруківки,
і, перекреслена хрест-навхрест,
виникла нейтронна чорна бомба
під пританцьовуючими підборами
пожежників,

що не помічали пожежі,
яка до естради уже підповзала.
І заволали кризь віденські вальси,
як на учті Валтасара, літери:

«Зупиніть нейтронну бомбу
та інші бомби!»

І двоє підлітків в натовпі зникли,
використовуючи цю просту можливість
зникнути в натовпі,
поки не зникнув натовп.

І один казанова провінційний,
рвонувшись за тоненькою таїландкою,
вляпався джинсовим мокасином
з білою мотузяною підшвою
в калюжку клею і смикав ногою,
не в змозі її відірвать від землі.
Оце-то був клей!

Як він склеїв шматочки

і площі цієї, й цієї епохи,
здавалось, розколотої назавжди,
і мене самого, розколотого епохою.
І я

крізь приторний запах фабрик,
що роблять шоколад і бомби,
крізь попури всіх запахів смерті
відчув запах тої старої шкірянки,
немовбито два італійські підлітки,
зморшки розгладжуючи на плакатах,
зморшки розгладили і на ній.
А в галереї муніципальній
дрімав, перетравлюючи «мінестроні»,
наглядач музею,

давним-давно звиклий
до товариства сотень Ісусів Христів,
та той Христос —

безкостий, безтілий —
стрепенувсь і почав набиратись життя,
а якщо не життя —

сподівання життя.
Якщо ці підлітки не ходять до церкви,
то Христос їм простив.

Він давно зрозумів:
християнніші від святих із хрестом і напалмом
ті, хто хоче врятувати від війни християн.
А можливо,

це хрест-навхрест над бомбою
пішло від хреста, на якому
був розіп'ятий син теслі із Галілеї,
чий погляд, мов заповідь: «Не убий!»?

Колись мама була активісткою
Спілки войовничих безбожників.
Здається, вона й досі існує,
войовнича чи, зрештою, значно скромніше.
Раніш войовничили —
в прямому
й переносному значенні —
безбожно.

Та бабуся потай мене охрестила,
і був у мене освячений хрестик,
який лежав у бляшаній коробці
з-під миколаївських леденців
поряд з пожовклим «Георгієм» діда
і застарілим значком,

де яскріли
чотири літерки: МОДР.
А в сорок п'ятім відкрила мама
коробку, що не піддавалася,
і зісковзнули з її долоні
медалі Вітчизняної війни,
дзенькнувши об мій ненадіваний хрестик.
Наші реліквії в цій коробці
об'єднались, як у братській могилі,
і короткий напис був на кришці,
як на плиті бляшаній надгробній
над леденцевим купцем,
що забув
додати до прізвища ініціали:
«Ландрін».

Мама

виграла

Вітчизняну війну.

Мама співада на фронті з вантажних машин
і навіть з «катюш»,
і танки, у бій ідучи,
на броні відвозили
блискітки срібні з концертної сукні мами

і відвезли її голос,
що пропав безвісти на війні.
Після війни
моя мама
співала в фойє кінотеатру «Форум»,
поряд з буфетом,
де переможці Гітлера пили пиво,
обнімаючи дівчаток із зачісками під юну Діну Дурбін,
не слухаючи зірваний голос
худої некрасивої співачки
і навіть не підозрюючи,
що і вона —
переможець.
Ми мовчки брели із «Форуму»
в наш дім на Четвертій Міщанській,
і концертна мамина сукня,
що віддала танкам всі блискітки,
по асфальту шурхочучи, зачепилась
за лейтенантський погон,
що лежав зовсім самотньо,
на якому
ледь блищали три зірочки.
Більше
не блищало довкіл нічого.
Вдома мама зняла свій парик кольору моркви,
і її голова,
поголена після тифу,
стала геть беззахисна,
як голова молоденького солдата,
коли він знімає
свою ненадійну каску.
І я шепотів,
ковтаючи сухі сльози ганьби:
«Мамо,
ти більше не будеш співати!»
І мама заплакала,
але послухалась.
Мама
виграла
Вітчизняну війну
і програла
свій голос.

Мама почала працювати в Мосестраді
адміністратором дитячого відділу,
тягнувши на собі мене
і сестричку,
кинуту моїм вітчимою
(водночас кучерявеньким і лисеньким
акордеоністом)
після її небажаної появи
на світі,
напевно, створенім
наполовину
із дітей нон грата.
Мама брала додому
роботу «наліво»
і переписувала рапортички концертів,
де проставляла
прізвища авторів виконуваних творів,
після чого
на їхні ощадні книжки
капали гроші.
Єдина ощадна книжка мами
була та сама коробка «Ландрін»,
де дуже рідко одне до одного торкались
гроші
й медалі Вітчизняної війни.
Гойдаючи ліжку сестрички
носком черевика,
розбитого вцент
на пустирях об банки консервні,
і слухаючи хрипку скоромовку
Вадима Синявського з берегів
геть туманного Альбіону,
де Бобров проривався
до воріт «Челсі»,
я переписував ці трикляті рапортички
і добросовісно збільшував вклади
Блантера,
Соловйова-Сєдого,

Фатянова,
Цезаря Солодаря,
а після прізвища Дунаєвський,
яке так часто траплялося,
що темніло
в очах від втоми, ставив «І. Дун.».
Через це
у мене назавжди зіпсувався почерк.

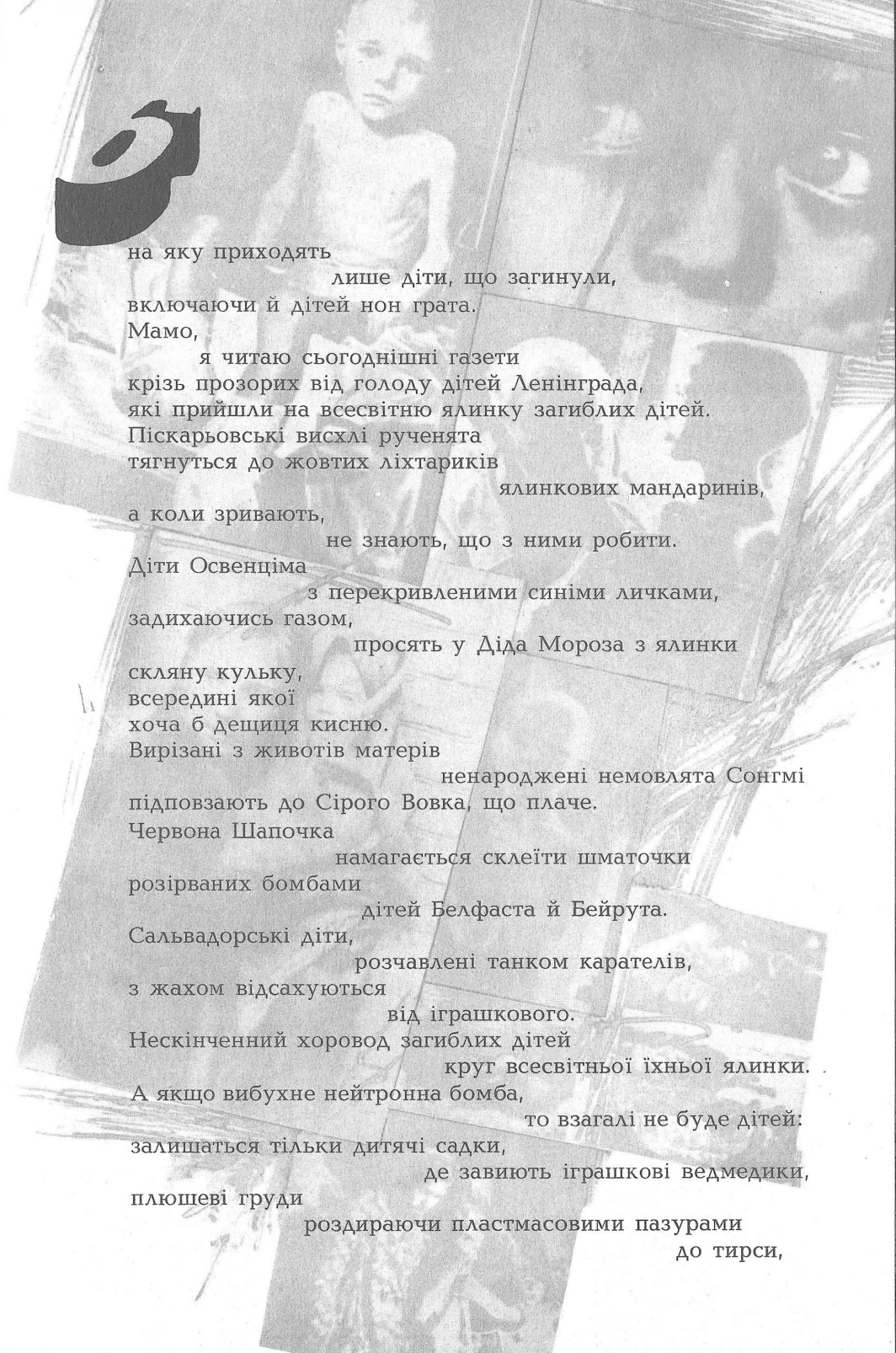

Я любив і люблю
цих маленьких незнаменитих артистів,
тому що в них більше акторського побратимства,
аніж в знаменитих.

Жаль,
що остання вечеря Христа
була не в мамі моєї
на Четвертій Міщанській,
бо там не знайшлось би Іуди
' і вечеря була б не останньою.
Мама крутила начинку для сибірських пельменів
із м'яса,
принесеного Сірим Вовком,
Баба Яга товкла в ступці
волоські горіхи для саціві.

Василиса Прекрасна
замріяно готувала фаршировану рибу
і якось зафарширувала
свою бірюзову сережку, що впала.
А одна жонглерка —
за походженням китаянка —
робила щось
із чогось,
що не схоже ні на що,
і все це разом ставилось на спільну скатертину.
Це було,
як міжнародні з'їзди
пролетаріату ялинок,
який працював для дітей,
включаючи й дітей нон грата.
Снігуроньки повмирали
від інфарктів і тромбофлебітів,
але й після смерті
вони не могли без дітей
і, мабуть, показуючи ангелам похвальні грамоти
Мосестради,
домагались роботи
в дитячому відділі неба.

І мені здається —
десь там у Всесвіті
мертві Снігуроньки
і мертві Діди Морози
і нині працюють
на іншій новорічній ялинці,

на яку приходять

лише діти, що загинули,
включаючи й дітей нон грата.

Мамо,

я читаю сьогоднішні газети
крізь прозорих від голоду дітей Ленінграда,
які прийшли на всесвітню ялинку загиблих дітей.
Піскарьовські висхлі рученята
тягнуть до жовтих ліхтариків

ялинкових мандаринів,
а коли зривають,

не знають, що з ними робити.

Діти Освенціма

з перекривленими синіми личками,
задихаючись газом,

просять у Діда Мороза з ялинки

скляну кульку,
всередині якої
хоча б дециця кисню.

Вирізані з животів матерів

ненароджені немовлята Сонгмі
підповзають до Сірого Вовка, що плаче.

Червона Шапочка

намагається склеїти шматочки
розірваних бомбами

дітей Белфаста й Бейрута.

Сальвадорські діти,

розчавлені танком карателів,
з жахом відсахуються

від іграшкового.

Нескінченний хоровод загиблих дітей

круг всесвітньої їхньої ялинки.

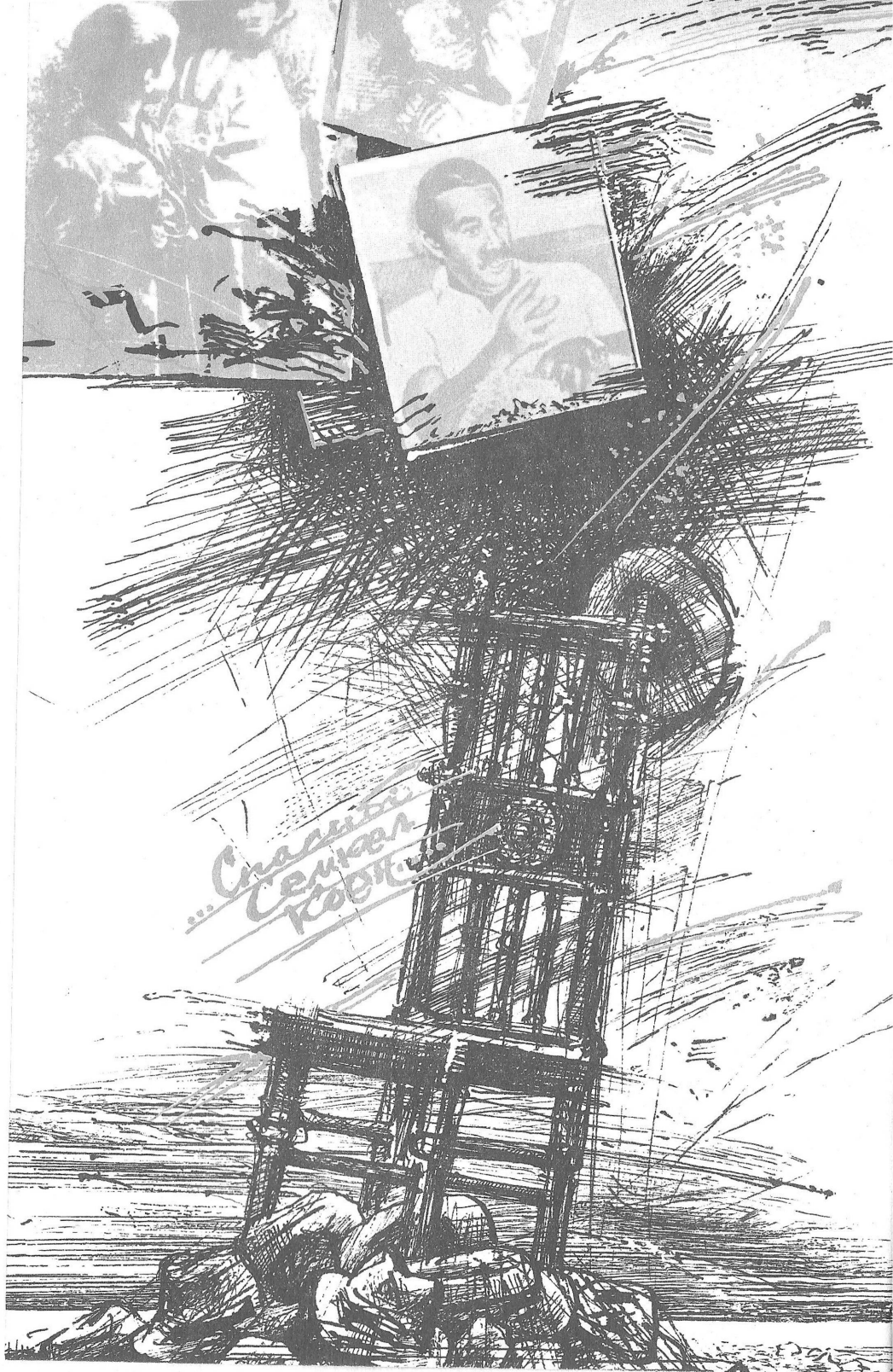
А якщо вибухне нейтронна бомба,

то взагалі не буде дітей:
залишаться тільки дитячі садки,

плюшеві груди

роздираючи пластмасовими пазурами

до тирси,

... Часы
Сендер
Кодик

і затрублять надувні слони

запізнілу тривогу...

Спасибі, Семюел Коен

та інші гуманісти,

за вашу нову американську «іграшку» —

не ту, якою граються діти,

а ту, яка грається дітьми,

доки не залишиться жодної дитини...

За зникнення черги в «Дитячому світі»,

за паперові пелюшки, що перестануть бути дефіцитними,

за Діснейленд,

в якому тепер

ніхто нічого не зламає,

за ляльок,

яким не загрожує жорстоке відривання кісок,

за вікна,

які не розіб'ються

від непоштивного м'яча,

за карусельних

навіки вільних конячок,

що поскрипують у світовій порожнечі,

за дбайливо полишені на вірьовках для білизни

дитячі колготки,

які ніколи не порвуться

від піжмуток серед будяків...

Настануть останні всесвітні піжмурки.

Дітей не буде.

Дорослих не буде.

На цілісіньких вулицях

будуть лежати цілісінькі годинники

із застібнутими браслетами і ремінцями,

котрі ще зберігатимуть форму

зниклих рук,

весільні персні,

що осипались з пальців,

опалі з жіночих мочок бірюзові та інші сережки,

і тільки цілісінькі порожні рукавички будуть стискати

цілісінькі баранки цілісіньких автомобілів.

Вся міжнародна виставка ніг в Перуджі

випарує: залишаться лиш спорожнілі туфлі

зі жменькою попелу на устілках із золотим тисненням,

і поміж цими замшевими і лакованими урнами

буде повзати,

обнюхуючи каблуки,

напіврозплавлений ланцюжок
зі щиколотки перуанки,

що випарувалась.

Мама також не буде.

Залишиться тільки кіоск,
на якому перегортає атомний вітер
запліснявілі видання, що стали уже антикварними:
щотижневик «Футбол — хоккей»,

журнали «Америка» і «Здоровье».

І тільки привид маминого м'ясника,

що перетворився в пару,

буде за звичкою залишати

привидові моєї мами

привид мороженої курки —

співвітчизниці Мопассана

із країни,

де на книжкових полицях цілісінький Мопассан
і жодного цілісінького співвітчизника.

І побачить, натиснувши на хіросімську кнопку,

новітній майор Фірбі,

як перетвориться Європа

в мертву Євросиму,

і майор не встигне позбутися розуму,

як сам перетвориться в привид.

Мама рідко висловлюється про політику,

та ось що вона сказала одного разу,

повернувшись з магазину шпалер,

розташованого на бульварі Зоряний,

де їй гудзики ненароком обірвали,

коли «викинули» шпалери з НДР:

«Боже,

до чого призводить жадова до речей.

Із-за цього, напевно,

і придумали нейтронну бомбу...»

І я уявив мільйони магазинів світу,

набитих шпалерами,

норковими манто,

діамантами,

італійськими чобітками,

японськими програвачами,

датським бляшанковим пивом,

де буде все,

але зникне одне —

покупець.

Подушки почнуть красти з музеїв
неандертальські черепи.

Сорочки
самі себе начеплять
на статуї та скелети.

Дитячі колиски гойдатимуть
заспиртованих малят з медінститутів.

Леза для бриття
захочуть зарізатись
від самотності.

Відбудеться масове повішення
галстуків на деревах.

Книги влаштують самоспалення,
сумуючи за очима та пальцями.

Речі, можливо, адаптуються.
Речі самі почнуть ходити в магазини

і, мабуть, влаштують всесвітнє стовписько,
коли пройде неперевірена чутка
про те, що в якомусь магазині на околиці
«викинули» людину.

Речі обов'язково політично пересваряться,
і, можливо, якийсь знахабнілий холодильник
вигадає нову нейтронну бомбу,
яка знищить тільки речі
і залишить цілими-цілісінькими

людей...

Та що залишиться,
якщо людей не залишилось?

Хто підняв атомний меч —
від нього ж і загине!

Над обезрибнілим Тібром вночі
витають не привиди легіонерів,
а наркоманів тремтячі тіні,
з ніздрами, білими від кокаїну,
з руками, поколеними наскрізь.

За старою своєю підмосковною звичкою,
я щоранку бігав понад Тібром
і відчував під кедами тоненький хрускіт.
Я спинився якось —

і здригнувся,
побачивши безліч розбитих ампул
і одноразових шприців,

а поряд
валялось в італійській кропиві
чиесь розтоптане обличчя.

Лице було російське.

Було селянське,
з червоним гончарним засмагом праці,
з білими промінчиками зморщок
біля особливих —

вдовіних очей,
ледь притінених білою хусткою
у цяточку чорну —

ніби зостався
попіл війни на тій хустці назавше.

А чому були очі вдовині —
я пояснити не зміг би, напевне,
але жінка та сніп обнімала
на полі,

постриженому по-солдатськи,
і так тулилась до снопа головою,
неначе до чогось живого і рідного,
неначе вона пригорталася до чоловіка,
війною віднятого в неї.

Ця вдова опинилася в Римі
серед кольорових фотографій пейзажних
на зім'ятій рекламці Аерофлоту,
на березі кимось забутою.

Був зім'ятий в гармошку
Василій Блаженний,
роздерті

тоненькі берези,
і брудний відбиток чийогось черевика,
як штемпель забуття,
лежав на обличчі.

Підошва невідомого наркомана
на це лице брутально наступила,
коли, закасавши свій лівий рукав,
він правою рукою вводив собі у вену
забуття про майбутній атомний попіл,
можливий,

якщо можливе
забуття про попіл минулої війни.
Забуття уроків історії —
це не що інше,

як наркоманство,
яка різниця, який то наркотик:
ампула

чи просто півлітра
за пазухою в наркомана футболу!
А телевізійні наркомани!
Для них телевежі —

гігантські шприци,
які вколюють забуття під шкіру.
І навіть невинний зубний порошок —
наркотик,

якщо боягузливий язик
тримають за вичищеними зубами.
Меблі,

сервізи,

машини —

для багатьох
це наркотики в твердому вигляді.
Були б в рідкому вигляді дублянки,
шприцом

їх би впорскували під шкіру
жалюгідні наркомани речей!
А наркомани влади і грошей!
Невже всесвітнім штемпелем чорним
підошва атомного наркомана
наступить

одразу

на всі
обличчя,
як на селянське вдовине лице?!
«Так,
наркоманія — це проблема...» —
хтось зітхнув за спиною в мене.
Це сказав літній італієць,
обв'язуючи спітнілою майкою
свій добродушний живіт
і прямо на розсипах ампул розбитих
перешнуровуючи свій кед,
«А можливо,—
він усміхнувся,—
ми з вами
теж трішечки наркомани?
Бігаємо, як божевільні, вранці,
та від себе нікуди не втечеш!
Тож питається —
навіщо нам бігать?»
Та все-таки він побіг,
і непогано.
Крізь кеди проглядався артрит,
та литки пружинили, як молоді,
і краплі з облізлого носа летіли
в кропиву
на ампули і на пісок.
І я побіг. Через Тібр перескочив
і опинився в Москві біля кіоска,
де мама розкладала газети,
неначе свій щоденний пасьянс.
Я тихо казав їй: «Одну «Вечірку»...»
«Післязавтрашню?» —
спитала мама,
не підводячи втомлені очі
і голосу мого не впізнавши у гаморі.
Я сторопів.
Мені часом давали
в редакціях завтрашні газети,
та післязавтрашні —
ніколи.
Я потушчав.
Сказав:
«Не треба...
Краще вчорашню, якщо можна...»

І мама зітхнула сумно і гірко:
«Ніхто післязавтрашніх не бере...»
І я побіг від мами,

від страху
заглянути в післязавтрашні газети,
і опинився в Італії знову,
і в кожній стрічній італійці
бачив майбутню вдову.
Вдови майбутні в соборах
з майбутніми трупами вінчались.
Вдови майбутні народжували
майбутніх убитих малят,
котрим єдина дістанеться ялинка —
всесвітня ялинка загиблих дітей.
І крикнув мені хлопчина-газетяр,
роняючи соплі на заголовки:
«Синьйор,

післязавтрашні газети!
І ви не хочете?

О мамма мія!
Якими всі боягузами стали, синьйор...»
Страшно зазирати навіть у завтра,
а в післязавтра —

мороз по шкірі,
раптом там лежить льодяна пустеля,
де на землі навіть вдів не зосталось,
а вся земля стала вдовою?
І тільки висить Христос спорожнілий,
в долоні якого вбиті, як цвяхи,
шприци зневірених наркоманів...

Можливо, про це пророчо думав
художник великого кватроченто,
намалювавши на полотні не Христа,
а лиш порожню його оболонку?
Тоді ще не було ядерної бомби
і її лицемірної доньки — нейтронної,
та якщо не бомба нейтронна,

то хто ж це
на цій картині, такій сучасній,
навіки знищивши Христа самого,
шкіру його приборіг для пошиву
чобіт,

гаманців

і господарських сумок

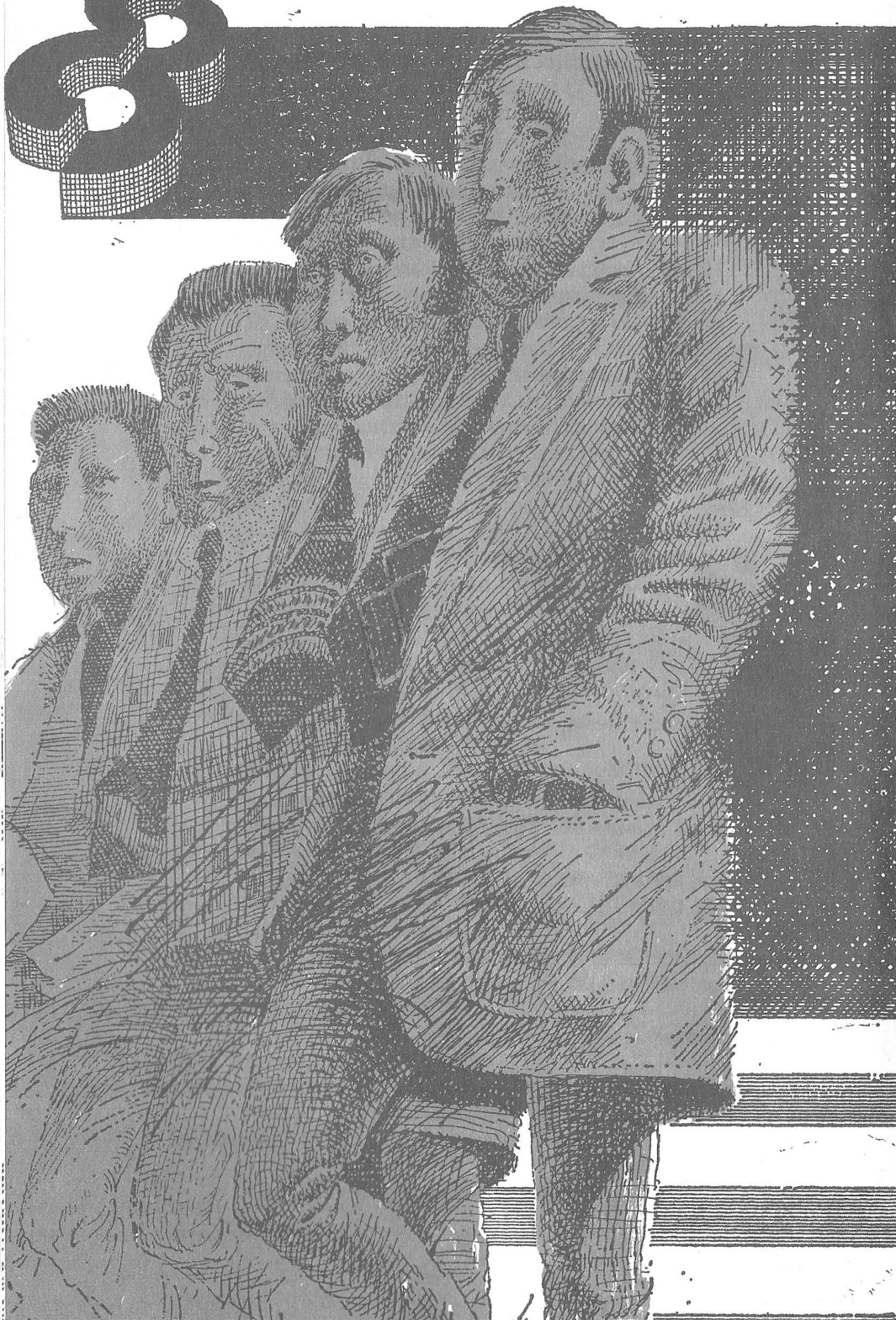
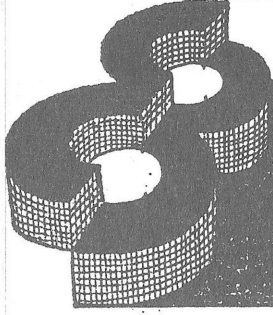
в прийдешніх освенцімських майстернях?
І гукнув я Христові крізь рев літаків:
«Християни з бомбами —
не християни!

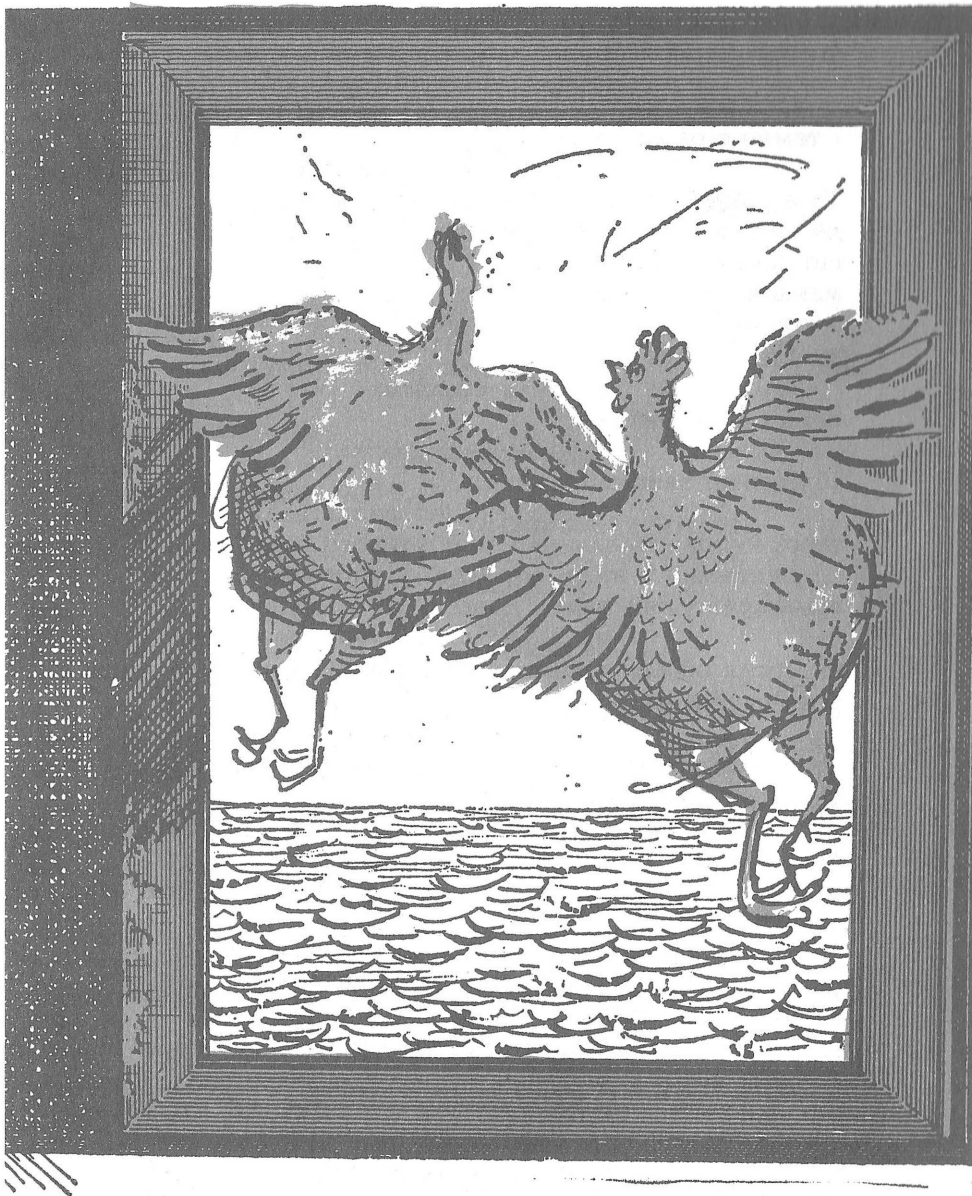
Убивці людей —
це христовбивці!

Чого ти досяг?
Тебе розіп'яли — і тільки...
Навіщо сказав ти, що всі люди — браття?
Нащо сходити на голгофи, коли
голгофою атомною закінчиться все?!»
І закружляли блоківською завірюхою
всі післязавтрашні газети,
і тихо до Христа підійшла моя мама,
шкірянкою войовничої атеїстки
його спорожніле тіло прикривши,
і видихнула ненароком:
«Бідний...»

Бідності нема,
де не існує багатих.
Я ріс,
не думаючи, багатий я чи бідний.
Та в повоєнній Москві з'явилися перші
багаті діти,
і я замислився...
Це були стияги —
зворотна тінь
кубанських козаків, які танцювали тоді на екрані,
де солоденького рахівника
грав молодий Любимов,
ховаючи під смушком кубанки
думку про захоплення Таганки...
Я побачив стияг на одній із ялинок в Колоннім.
Їхнє волосся було приклеєне
до маленьких лобів бріюліном,
галстуки —
як опахала з павиноного пір'я,

ватян, плечі

схожих на півпальто піджаків,
черевики вишневого кольору на рубчатій

каучуковій підошві,

зневажливий погляд

поверх магазинно вдягнутих людей...

А на моїх плечах

був куценький піджачок

із Мосторгу

і темно-сіра сорочка

«смерть — пралям».

Та в руці я стискав номерок від гардероба,

де висіла тоді мені саме впору,

що заміняла мені пальто,

мамина старенька шкірянка

з діркою від модрівського значка.

Та МОДРу не було.

Були стияги:

перші дисиденти —

дисиденти одежі,

збурювачі танцмайданчиків,

інтернаціоналісти речей,

герої — родоначальники майбутнього речизму.

Дружинники з ними боролись з допомогою ножиць,

відчикрижуючи надто довгі,

на думку громадськості, патли

чи, після обміру кравецьким клейончатим сантиметром,

розрізуючи надто вузькі,

на думку громадськості, штани.

Та стияги в Колоннім залі були суперстиягами.

Поінформовані дружинники

дотримувались дистанції з ними.

Біля під'їзду стияг очікував

катафалковий чорний ЗІМ.

«В кок»,—

процідив один із підлітків шоферу

(так називали тоді стияги коктейль-хол).

І ЗІМ жовтоокий

обдав шкірянку мою

брудом нового,

щойно розпочатого сорок дев'ятого року,

і я відчув

не шкірянкою моєю, а шкірою

напруженість модрівського значка.

«Син академіка...» —

почувся заздрісний шепіт.

Східці похитнулись,

ніби по сходинках їхніх

застрибала ейзенштейнівська коляска

із «Броненосця «Потьомкін»

із стилягою, що розлігся в ній.

Через декілька літ був фейлетон «Пліснява»
і відбулось історичне закриття коктейль-холу,
бо коктейлі були названі буржуазною отрутою.
І було неувяимо,

що порожні пляшки пепсі
колись стануть звичайною склотарою для здачі.
Часи мінялись.

Ножиці дружинників розрізали
надто широкі,

на думку громадськості,

штани,

а син академіка Льова

із людини-антиплаката
перетворився в досить здібного

художника-плакатиста.

Він уже одягався на свої,

а не татові гроші.

Та мало-помалу іноземне шмаття
перестало бути привілеєм вузької касты.

Каста розширилась,

включаючи в себе синків

м'ясників,

продавців овочів

і продавщиць молочних магазинів.

Все трудніше ставало «вирізнитися з мас»,
бо масами оволоділо бажання вирізнитися.

Колишні суперстиляги

вирішили вирізнитись інакше,

створивши мікросвіт із довгоногих манекенниць.

Одружувались,

розлучались,

мінялись,

як колись яскравими краватками,

привезеними китобоями Одеси.

Та в нових московських дівчаток,

вихованих на болгарських соках,

ноги росли з катастрофічною швидкістю.

Манекенна тілобудова

набрала масового характеру,

і манекенниці-професіоналки

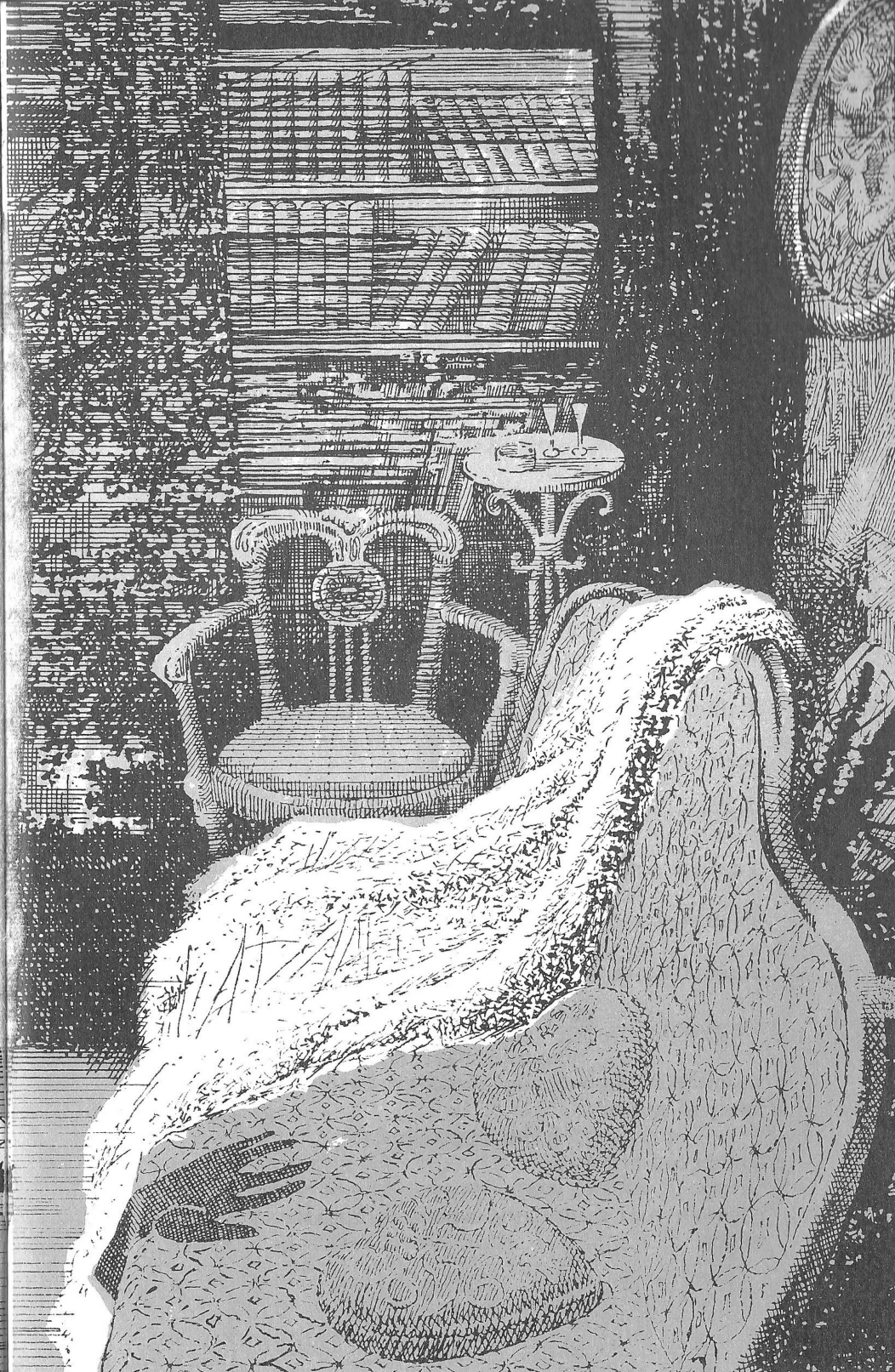
блідли на цьому тлі.

Льова вирішив поміняти тло.

Льова виїхав до Ізраїлю.

Та в Тель-Авіві Льові не приглянулось.
Не приглянулось у Парижі —
художнику складно вирізнятися в місті,
де сімдесят тисяч
художників, які бажають вирізнятись.
Я зустрівся з Льовою випадково в Нью-Йорку
в будинку мільйонера Пітера Спрейга,
де тоді служив мажордомом
колишній харківський поет Едик,
що дістав це місце
завдяки протекції мажордомші-мулатки,
яку викликала мама,
що повільно вмирала в Луїзіані.
Едик,
на думку емігрантської громадськості,—
чеховський бридкий хлопчисько,
готуючий динаміт
під гостинним дахом капіталіста,
тоді писав
свою страшну, вражаючу сповідь емігранта
в кімнатці з портретами Че Гевари
і подковника Кадаффі.
Мільйонер був відсутній.
Він полетів на «конкорді»
в Англію
на власну фабрику автомобілів «Остін Мартін»,
і Едик пив «Шато Мутон Ротшильд» 1935 року,
якщо я не помиляюсь, року власного народження,
і заїдав щами з кислої капусти,
купленої в польській емігрантській лавці
на Лексінгтон-авеню.
Колишній одеський піаніст
ніяковіючи сказав, що знає
по роботі мою маму,
й, слёзу змахнувши,
заграв на «Бехштейні» «Хотят ли русские
войны?». поетів,
Колишній перекладач грузинських і азербайджанських
а нині власник галереї «неофіційного російського
мистецтва»
і колишній московський сутенер,
що написав роман «ЦДЛ»

на єдиному
добре знаному йому матеріалі,
вели комунальні «в'яснюльки»,
хто з них агент КДБ,
внаслідок чого порожня пляшка ні в чому не винної
«Столичної»
розбила ні в чому не винне вікно,
що виходить у двір Курта Вальдхайма.
А Льова, прийшовши за інерцією долі
з манекенницею на прізвисько Козлик,
колишньою дружиною Едика,
а нині дружиною італійського графа,
мовчки розривав руками воблу, що стала імпортною,
на зім'ятій «Нью-Йорк таймс»,
виконуючій роль «Вечірки».
Льова постарів.
Він був одягнений магазинно,
адже в Нью-Йорку,
щоб стати дисидентом одержі,
мало того, щоб навіть взагалі не одягатись,
Льова тепер займається зварювальною скульптурою.
Пальці в опіках
щось малювали олівчиком на газеті,
жирній від вобли,
можливо, власну дорогу,
яку Льова не зумів намалювати.
Льова підвів очі
з мішками під очима, набитими пилом блукань,
і раптом спитав
цілком по-московськи,
вірніше, по-вулицьогорьківськи:
«Старий,
тільки без теревенів,
як ти гадаєш,
буде війна?»

Італійський професор

з очима невдахи-карбонарія
запросив мене в свою холостяцьку квартиру в Ассізі,
як у своє єдине підпілля.
Він помітно нервував.

Наперед просив пробачення за пил
і казав, як важко знайти приходящих прибиральниць,
з трудом повертаючи ключ в заржавілім замку,
вставленім в двері,

оббиті середньовічним залізом.

Проти моїх сподівань

побачити помешкання Синьої Бороди,
я побачив дві кімнатки,

набиті запилюженими книжками,
ідеальними для дактилоскопії,

посновану павутиною

флорентійську аркебузу,
індійську благовонну паличку,

що згоріла наполовину,
російську ганчір'яну купчиху,

що пропонувала манірно
порожню чайну чашечку

невеличкому мармуровому Катуллу,
а також письмовий стіл на бронзових

левових лапах,
на якому нудьгувала

чорнильниця венеційського кришталю
з декількома мухами,

засохлими разом із чорнилом.

«Я тут пишу...—

сором'язливо пояснив професор
і, пригубивши келишок з крихтами пересохлого корка,
довірчо додав: —

І тут я кохаю».

Професор зітхнув

змученим зітханням батька сімейства,
і тільки тоді я помітив основний предмет у квартирі:
тахту.

Але це здається тільки мені
і нікому більше.

Тому і сейф.

Тому і альбом.

Ви тільки не подумайте, що там донжуанівський список.
Я не займався любов'ю.

Я тільки кохав.

Я вибрав вульгарну оправу не випадково,
бо сам себе відчуваю альбомом,
складеним з унікальних спогадів,
що потрапили в надто вульгарну оправу.
Я, як і всі, вдаю, що не розумію чужого

вдавання.

Я, як і всі, вислуховую дурниці з розумним виглядом
і, як і всі, з розумним виглядом їх промовляю,
та, коли я помру, цей сейф відімкнуть
і прочитають мій альбом,

і зрозуміють запізно,

що я був —

не як усі...»

Я поправив професора твердо,

але непереконано:

«Всі —

не як всі...»

Професор почав гарячково шепотіти:

«Якщо всі —

не як всі,

то кожен із нас —

не як всі,

але по-своєму...

Пам'ятаєте,

ми стояли в муніципальній галереї побіля Христа
і бачили в вікні,

як двоє підлітків

приклеювали плакат

«Зупиніть нейтронну бомбу

та інші бомби!»?

Знаєте, про що я тоді подумав?

Я подумав про те,

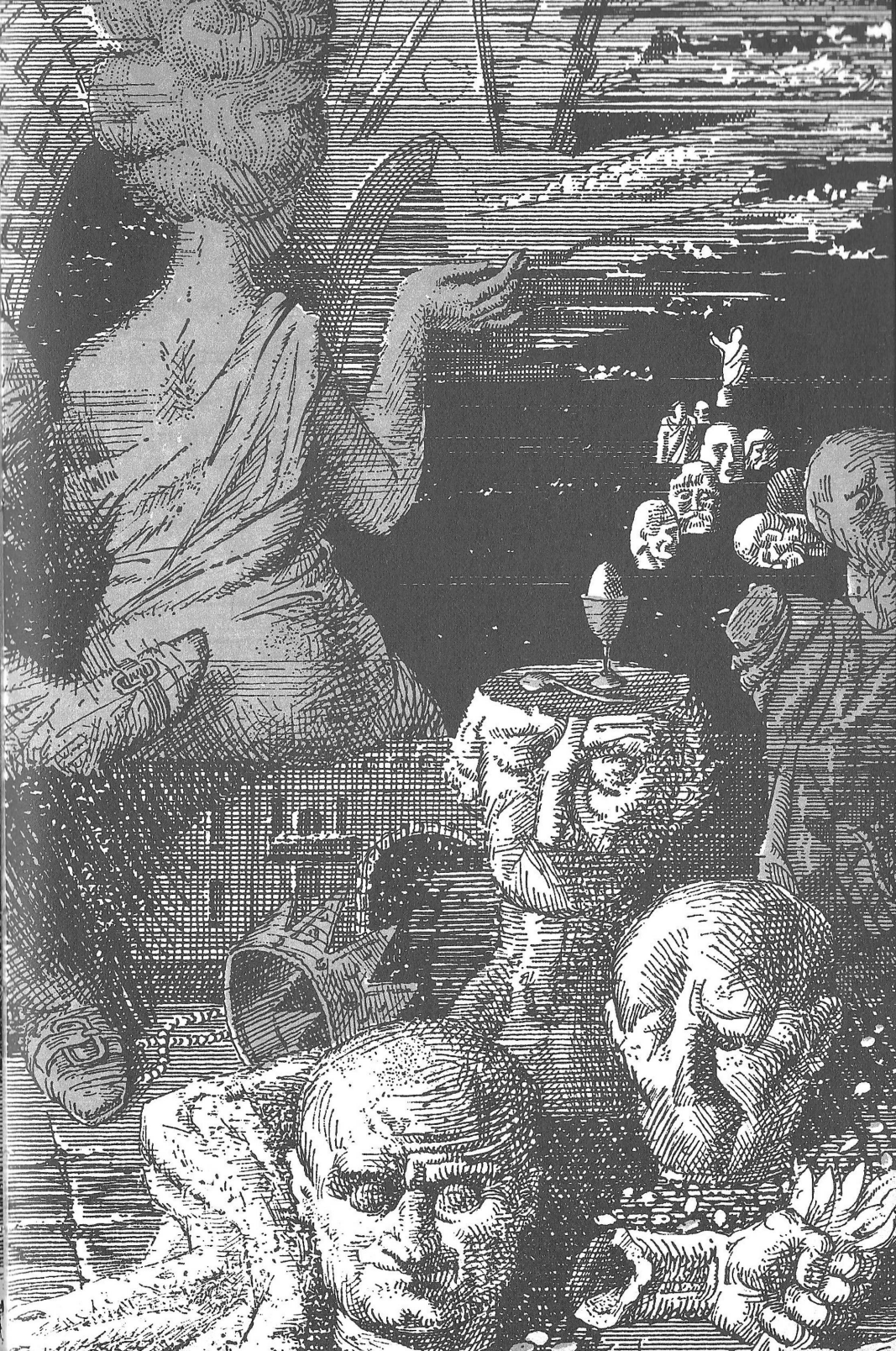
що, на думку цієї нейтронної бомби,

я менше, ніж річ,

якщо бомба,

всі речі дбайливо зберігаючи,

приміряючи по-дикунськи: то корону Фрідріха Барбаросси,
то тіару останнього папи —
якщо, звичайно, він сам не опиниться в бункері.
Вони захоплять
особливо обраних жінок
в свої бункери
і, покректуючи, приступлять
до розмноження зникаючої
людської раси.
Та все це закінчиться пшиком.
Виявиться сумний секрет:
всі
так звані сильні світу сього —
безнадійні імпотенти.
Вони й не подумають захопити в бункери селян,
і будуть сіяти медалі
і гудзики від мундирів,
і будуть жертви консервованій
навіть хліб,
і будуть чути кудкудакання
лише консервованих курей.
Вони й не подумають
захопити в бункери
пролетаріат,
і будуть длубатися
срібними виделками
в автомобільних моторах,
і будуть рубати дрова — пилкою,
а різати дрова —
сокирою,
і каналізацію розірве
від особливо обраних екскрементів.
Сильні світу сього
і до вибуху жили, як у бункерах,
з'єднані зі світом
за допомогою телефонів і кнопок,
і знищені телефоністки,
і знищені секретарі
мстиво зарегочуть
над безпорадністю шефів.
Сильні світу сього —
безсило стануть замерзати
і будуть опалюватись
Данте і Достоевським,

польська —
наче нитка багряна з кунтуша Костюшка;
латиська —
ніби краплі розтопленого воску,
що капають з поминальних свічок над могилами
в Ризі;
татарська —
що стала останнім чорнилом Джаліля
на ослизливих стінах набитого привидами Моабіту,
а ще півтора літра
грузинської крові,
перелитої мені в тбіліській лікарні
із вени дружини таксиста
за неперевіреними даними
далекої родички
Великого Моураві.
Анна Василівна Плотникова,
мати мого батька,
фельдшерка, в роду якої
був романіст Данилевський,
працювала з безпритульниками
і гладила по голові
рукою постарілої народниці,
можливо, Сашу Матросова.
Рудольф Вільгельмович Гангнус,
батько мого батька,
латиш-математик,
співавтор підручника «Гурвіц — Гангнус»,
носив золоте пенсне,
та строго завжди говорив,
що вчаться по-справжньому
тільки на мідні гроші.
Дідусь ніколи не підвищував голосу.
В тридцять сьомому
на нього
підвищили голос,
та, кажуть, він відповів спокійно,
голосу власного не підвищуючи:
«Так,
я працюю на користь Латвії.
Тяжкий злочин для латиша...
Мої зв'язки в Латвії?
Будь ласка — Райніс...
Запишіть по літерах:

Росія,
Америка,
Йошкар-Ола,
Нікарагуа,
Італія,
Сенегал...»

Єдине, що пояснила мама:

«Дідусь виїхав.

Він викладає

в дуже далекій школі на Півночі».

І я запитав:

«Чи не можна прокататися до дідуся
на оленях?»

До війни я носив прізвище Гангнус.

На станції Зима

учителька фізкультури

з дитинно ясними спортивними очима,

з білими бровами

і білою щетиною на рожевих гладеньких щоках,

схожа на переодягнутого жінкою хряка,

казала Корякіну,

моєму сусіду за партою:

«Як можеш ти з Гангнусом цим дружити,

поки інші гугняві ганси

стріляють на фронті у батька твого?!»

Ридаючи, прийшов я додому й спитав:

«Бабусю,

хіба я німець?»

Бабуся,

уроджена пані Байковська,

казала «ні»

та взяла качалку,

обсипану борошном від пельменів,

і кинулась в кабінет фізкультури,

звідки,

як мені розповіли потім,

чувся тоненький учительчин писк

і бабусин бас:

«Пся крев,

ну, а коли б він навіть був німцем?

Бетховен, по-твоєму, хто — узбек?!»

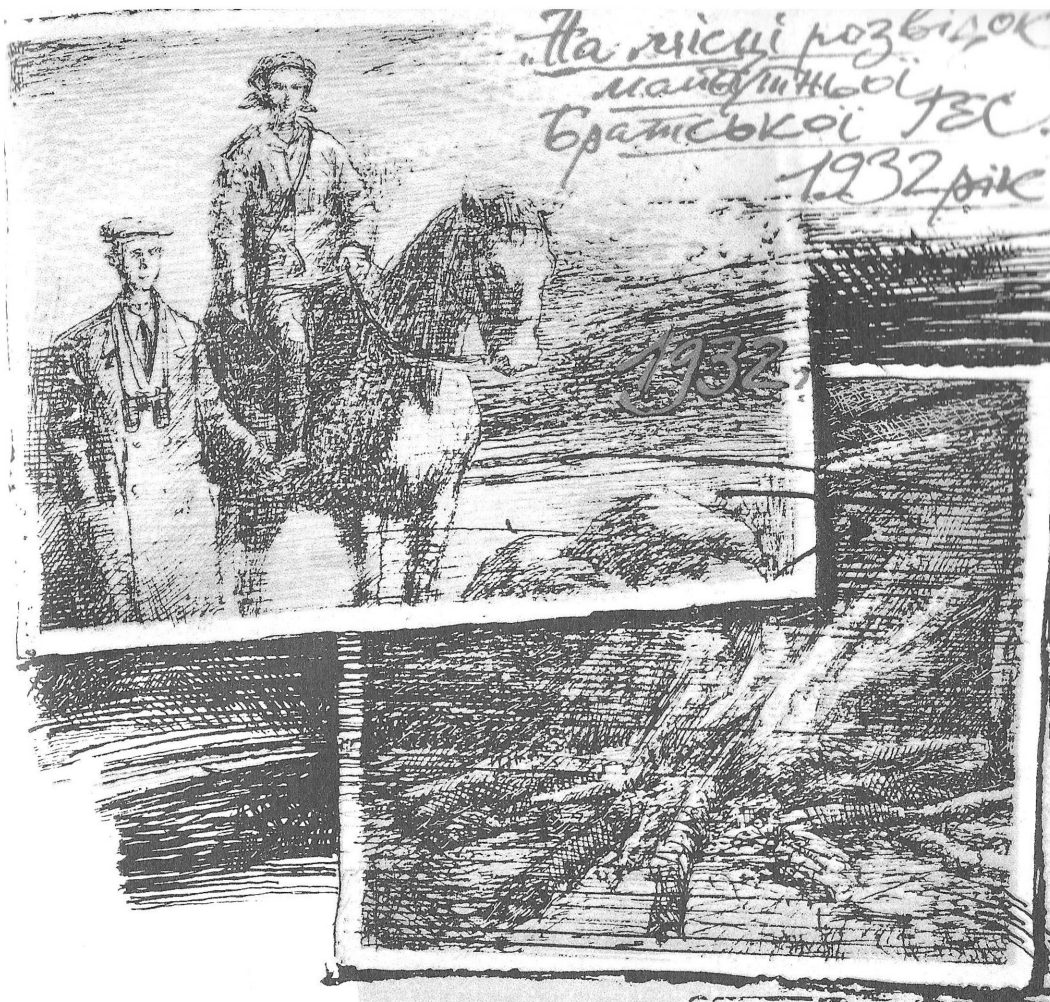
Та відтоді з'явилося в метриках в мене

прізвище мого білоруського діда.

Мій батько —

Олександр Рудольфович Гангнус —
не носив жодної комсомольської шкірянки,
і більше того —
з викликом носив краватку,
що була,
на думку громадськості,
буржуазною відрижкою,
за що був одного разу ледь не виключений
з геологорозвідувального інституту.
Про це батько розповідав сміючись,
коли його
в середині сімдесятих
не пустили в ресторан «Советский»
саме через відсутність
«буржуазної відрижки» на шиї.
Коли я приніс моїй мамі рукопис «Братської ГЕС»,
мама заплакала і дістала з коробки «Ландрін»
одне пожовклеє фото.
Там юна геологиня —
мама —
незручно сиділа на шолудивім коні,
піднявши накомарник,
як забороло,
а мій батько —
непоправно некомсомольський —
галантно підтримував мамине стремено,
допомагаючи їй зістрибнути з коня біля вогнища.
Мама перевернула фото
і показала вицвілий напис,
зроблений батьковою рукою:
«На місці розвідок майбутньої Братської ГЕС. 1932 рік».
Мама погладила пальцем
таке далеке полум'я вогнища
і несподівано відсмикнула руку,
ніби полум'я ще обпалювало.
Мама,
затиноючись,
підшукувала слова:
«Біля цього багаття...
ти був...
зачатий...» —
і почервоніла, як дівча.
Та чому розійшлись моя мама й мій батько,
я не знаю...

Напевно, справа в багатті,
в якому полум'я просто стомилось,
хоч іноді ще може обпалити
сфотографоване полум'я.
Тато був потім двічі одружений.
Я любив всіх дружин татових,
починаючи з власної мами.
А ще я любив всіх інших жінок,
які кохали мого тата,—
в тім числі й одну завідуючу відділом
в Союзводоканалпроекті,
п'ятдесятилітню матір двох кандидатів наук,
закохану в чорні капелюшки з рожевою стрічкою,

яка в листах до тата називала себе
«твоя Ассоль».

Моїй мамі, звісна річ,
не подобалось те,
що мені подобались дружини
та інші жінки тата.

Іноді, картаючи мене за щось,
мама гірко зітхала:
«Вилитий батько!»

А тато, якому не властиво було картати,
розводив руками:
«Вилитий мама!»

А тому, якщо я виявлюсь геніальним,
не треба мене виливати із бронзи,
нехай віділлють
моїх тата і маму —
і це буду
вилитий я...

Мій батько,
коли мама була вагітна мною,
написав такі вірші,
і, як на мене, непогані:
«Коли ж стягнеться сизий дим
моїх багать по берегах,
ти, напевно, підеш,
мій старший син,
по моїх несхололих слідах.
І я знаю, що там, на схилі ріки,
де кінь губами воду схитне,
по ході твоїй, по русі руки
впізнають і згадають мене...»

Через сорок літ
я і троє моїх друзів
зіскочили з катера лімнологічного інституту
після дводенної байкальської хитавиці
на щось,
що скидалось на землю.

Оточене місивом грязюки,
в мороці виникло кафе.

У просторіччі — скляночка,
воно здалося кришталеvim палацом,
де за прозорими стінами
танцювали видіння
в найбільосніжніших босоніжках

а правою долонею став мучити своє обличчя,
як це завжди робив мій тато,
коли йому дуже хотілось чогось.
І раптом буфетниця припинила
державну справу
протирання фужерів
і, здригнувшись одночасно
очима і пишним тілом,
спитала:
«Чекай, тебе як звати?»
«Женя...» — відповів я, хизуючись
і радіючи, що діряві шкарпетки
прикриваються буфетною стойкою.
«А маму — як?»
Я відповів: «Зіноюю...» —
не розуміючи,
до чого тут мама.
«А тато твій
не Олександр Рудольфич?» —
швидко спитала вона,
збліднувши,
хоч це було важко уявити
на її купчишиних рум'яних щоках.
«Олександр Рудольфович...» —
я відповів,
уже трішки злякавшись.
А вона,
роняючи фужери й чарки,
перегнулась всім тілом до мене через стойку,
прошепотіла:
«А Сашенька — живий?»
«Живий...» —
у тон їй прошепотів я мимовільно,
і тоді вона,
усміхаючись крізь сльози,
заметушилась,
заспішила:
«Так чо ж ми тут...
Ходімо до ізби...»
А в хаті
поставивши на стіл омулька, і брусницю,
і пляшку віскі «Біла кобила»,
що невідомо як доскакала до її буфета,
розповіла вона, що була куховаркою

біля вогнища,
яке на маминім фото,
і носила записки з намету в намет,
від батька —
до недоступної до часу мами,
і схлиснула потім,
не додавши нічого,
лиш зітхнула:
«Ну, головне, Сашенька живий...»
І я все зрозумів,
що за цим зітханням.
Я спитав:
«Ну, а як ви мене впізнали —
адже ви мене не бачили ніколи!»
А вона засміялась:
«Та як не впізнати!
Тільки Сашенька так яловив рукою
обличчя,
як що-небудь дуже хотів...»
Про цю зустріч
я не розказував мамі.
Батькові розповів,
і він здавлено видихнув: «Груша!» —
а тоді спохмурнів
і долонею
став розгублено мучить обличчя.

Я дізнався від останньої дружини батька,
як його привезли в лікарню на «швидкій»
(в якій не виявилось кисневої подушки!)
і поклали його в коридорі,
бо в палатах не було місця.
«Тут протяги...—
Вона попросила чергового лікаря: —
Не можна кудись, де не дме?...»
Черговий лікар роздратовано мовив:
«Яка різниця!
Він безнадійний
і годин через дві відкине копита...»
Вона запевняла, що в ту мить
батько розплющив очі —
він почув.
Я знайшов
того чергового лікаря

через місяць після батькової смерті.
Я спитав його тільки:

«Ви Яснихін?»

«Так, Яснихін...—

відповів він розгублено: —

А що?»

«Нічого.

Я просто хотів глянуть вам в очі».

У нього були ясні спортивні очі вчительки

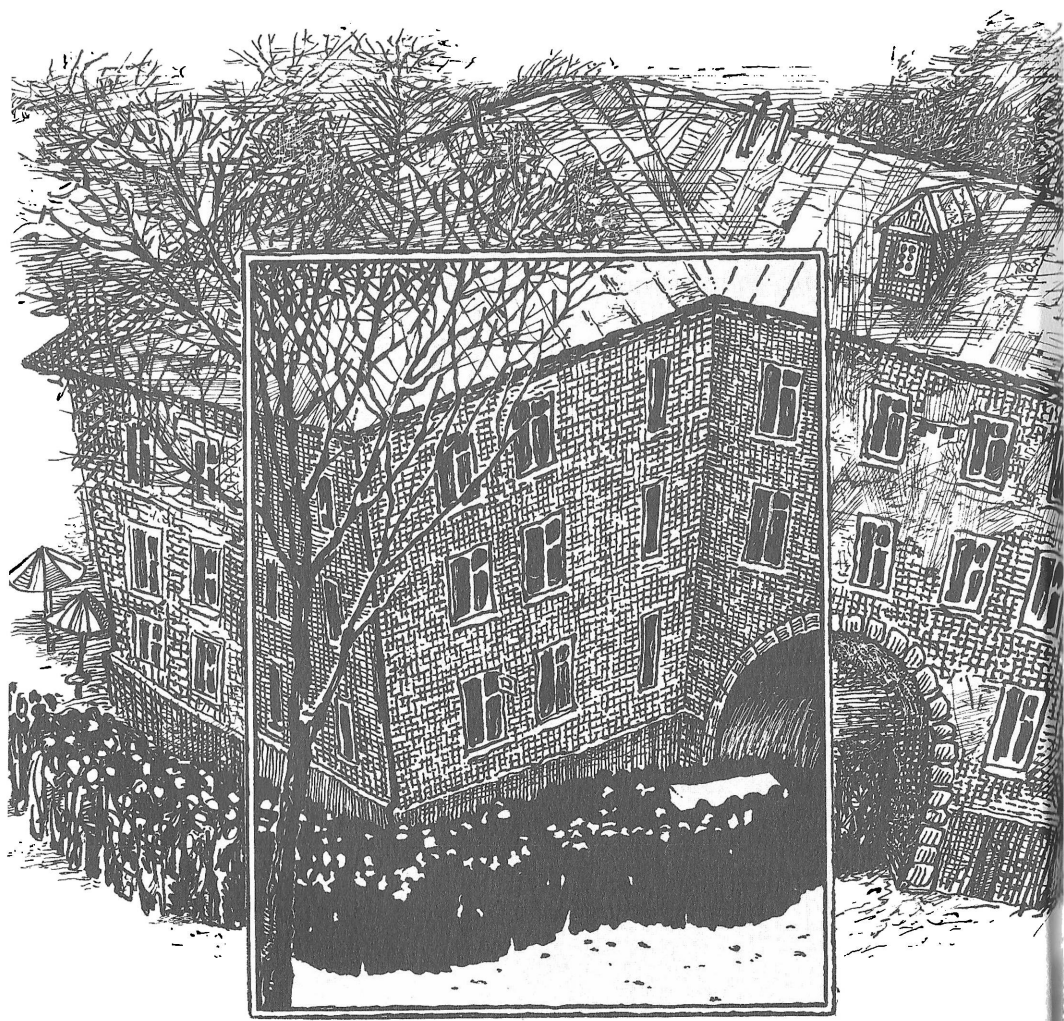
фізкультури.

Тату,

я піднімаю твою труну

разом з твоїми співробітниками

із Союзводоканалпроекту,

від яких не залежить

тільки одна іригаційна споруда

Лета.

Тату,

я кладу твої нечисленні, та чесні ордени
на принесену мною

надто пізно

кисневу подушку.

Тату,

я кидаю на віко твоєї труни

грудки земної кулі.

Тату, а якщо вибухне нейтронна бомба —
до могили твоєї

тебе пом'янути приповзе

тільки старенька комсомольська шкірянка мами,
обнімаючи камінь надгробний

рукавами порожніми,

і прийде мій піджак

із півлітрою, що стирчатиме з кишені,

яку нічим і нікому буде

вийняти з кишені,

і тільки фальшиво-перлові намистинки,

падаючи з тіні буфетниці Груші,

задзвенять об

камінь надгробний,

як справжні перлини.

Тату,

я, як японська дівчинка,

зроблю із віршів Ісікави Такубоку,

а ще з листів,

які Груша носила з намету в намет,

а ще з підручника геометрії «Гурвіц — Гангнус»

паперового журавля,

що летітиме грудьми на бомби.

Тату,

я працюю на користь Росії,

Америци,

Йошкар-Оли,

Нікарагуа, Італії, Сенегалу,

які навіть не знають про те, що вони складають

прізвище Райніс.

Тату,

я працюю на користь Латвії,

як працював колись мій дід.

Другий мій дід —
білорус Єрмолай Наумович Євтушенко —
носив два ромби перед другою світовою,
а в першу світову був
повним Георгіївським кавалером.
Я пам'ятаю його в галіфе
і чоботях на рипах,
з коротеньким
сивим їжачком,
з роздвоїнкою на носі,
з кривими міцними ногами
старого кавалериста.

По неділях дід приїздив на «емці» —
на персональній машині, тоді ще рідкій, —
з веснянкуватим червоноармійцем-шофером.
Дід клав на стіл коробку цукерок
з незмінними вишнями в шоколаді,
а ще — «чвертку», яку сам випивав,
після того він співав білоруських пісень,
танцював навприсядки,
плакав, а потім
діда вкладали на диван.
В понеділок за дідом приходила «емка»,
і він похмелявся вишнями в шоколаді,
а одного разу цокнувся цукеркою зі мною,
чомусь зітхнув і гірко заплакав.
Та одного понеділка за дідом прийшла не «емка»,
а зовсім інша машина,
і дід зник назавжди.

Мама ніколи не була на Поліссі,
та знала, що там у діда лишились
двоє сестер,
одна із них, Ганна,
приїздила якось в тридцятих
до нас на гостину
і привезла мені постолі —
білоруські постоліки, —

а ще корзину, де було штук зо сто яєць.
Мама забула назву батькового села,
та коли ми якось при мамі із друзями
згадували про славне минуле футболу —
про Хомича, про Боброва,
мама скрикнула: «Хомичі!

Хомичі, це село!»
Після півторагодинного польоту із Мінська
на вертольоті
ми їхали на військовому газику
з драматургом Андрієм Макайонком
і генералом ВПС Білоруського військового округу.
Ми їхали путівцем серед болотяних купин Полісся,
схожих на голубі шапки,

пошиті з незабудок.
На путівці стояв незвичайний дідусь.
Незвичайність його складалась
з есесівського унтер-офіцерського
мундира,
на якому теліпався Георгіївський хрест
поряд із партизанською медаллю,
а також із новеньких постолів,
де у сплетінні лика
застрягли небесні незабудки.

«Вам у Хомичі, дідусю?» —
«А то ж куди!»
І в газику одразу запахло міцнющим самосадам
від старого,
що, як удома в себе, вмостився поруч.
Я обережно запитав:
«Хтось із сім'ї Євтушенків живі?» —
«Ди як же не живі —
половина Хомичів все Явтушенки...» —
«А Ганна — жива?» —
«Ого, ди яще якая живая —
надись, калі лішку хватіл, —
кочергой чуть-чуть не огрела...» —
«А її сестра?» —
«Євга?

Мучаецца ад риматізму...
Я ей гаварил,
што самогонний кампрес памагає,
а яна не паверила...» —
«А Ёрмолая ви знали?» —

«А як же не знать...
Трохи смурий бил хлопець,
но жвавий.

З ім і свиней пасли,
і утякали з германського полону
у п'ятнадцятом годі,
і разом «георгієв» атримали.
А потім он вишел у великіє красніє командири
і запропал у Маскве...
Лепш сядел би у хате...» —

«А який він був?» —
«Дуже до девок ласий...
На носу роздвоинка,
як у тябе...»

Ми в'їхали в Хомичі.
Село було порожнє,
та жоден замок не висів на жодних дверях.
«Чому немає замків?» —
спитав я у діда.

«Да няма нічого,
каб хавать...» —

«А де ж люди?» —
«Усе на полі...»

Ми вийшли на поле,
і я побачив
дітей і жінок, що картоплю копали,
а ще я побачив —
уперше в житті —
малят,
які ще ходити не вміли,
та по полю повзали з користю —
вигрібали пальчиками картоплю.
І якась незбагненна сила
штовхнула мене
до маленької моторної бабусі,
яка, взявши за чуба лантух,
наполовину повний,
підтрушувала його,
як сонного п'яного чоловіка.

«Ви — Ганна?» —
«Ну, я буду Ганна...— вона
відповіла,
витираючи руки об старенький сарафан.—
А ви будете хто?» —

«А я — ваш внук Женя...» —

«Ди як же ти Женя?

Хіба ж ти з голоду не помер на війні у Маскве?» —

«Не помер...»

І тоді вона залементувала на все поле:

«Людці, бяжите сюди!

Кровиночка наша знайшлася!»

І заплакали Андрій Макайнонок

і генерал ВПС,

коли до мене побігли жінки

і поповзли малята,

всі — з незабудковими явтушенківськими очима,

стискаючи в руках картоплини,

втричі більші від їхніх

крихітних кулачків.

А потім,

випивши гранчак рожевого бурякового перваку,

в хаті, в яку набилося штук шістдесят Явтушенок,

бабця Ганна згадала діда:

«Калі возвернувся з гражданки Ярмола,

то усе образи спалі,

только одін схавать удалося.

Бачиш,

Христос висить —

однісінький на усім селе?

У другий раз возвернувся твой дед

у пачатку тридцать семаго,

і ходіл по хатам,

і просіл пробаченья у всіх,

у кого спалі образи,

а потім у Маскву

з'ехал і згинул...»

І бабця Ганна випила другий гранчак перваку

і спитала:

«А кім ти працюєш?» —

«Пишу вірші». —

«А што яно такое?»

Я пояснив: «Ну, як пісні...» —

а бабця Ганна засміялась:

«Дик песні пішуть для задавальнення...

Якая же гето праца!»

А потім бабця Ганна випила третій гранчак перваку.

Я спитав: «Не забагато?» —

«Дик я же з Палесья — я палящучка!»

А тябе повезло, унучек,
што твоя родня — добрия люди.
Не дай бог ми билі б якіе-небудзь уласовці
ці спекулянти!»
І бабця Ганна підняла сарафан, не соромлячись,
і показала на старечих висохлих жовтих грудях
опіки:

«Гляді, унучек,
гето ад фашистських зажигалок.
Мяне питалі, дзе партізани...

Але я не сказала нічого...»
А потім бабця Ганна випила четвертий гранчак перваку
і спитала:

«А ти бивал у других країнах?» —
«Бував». —
«А сустракал там яще Явтушенок?» —
«Ні, не зустрічав...

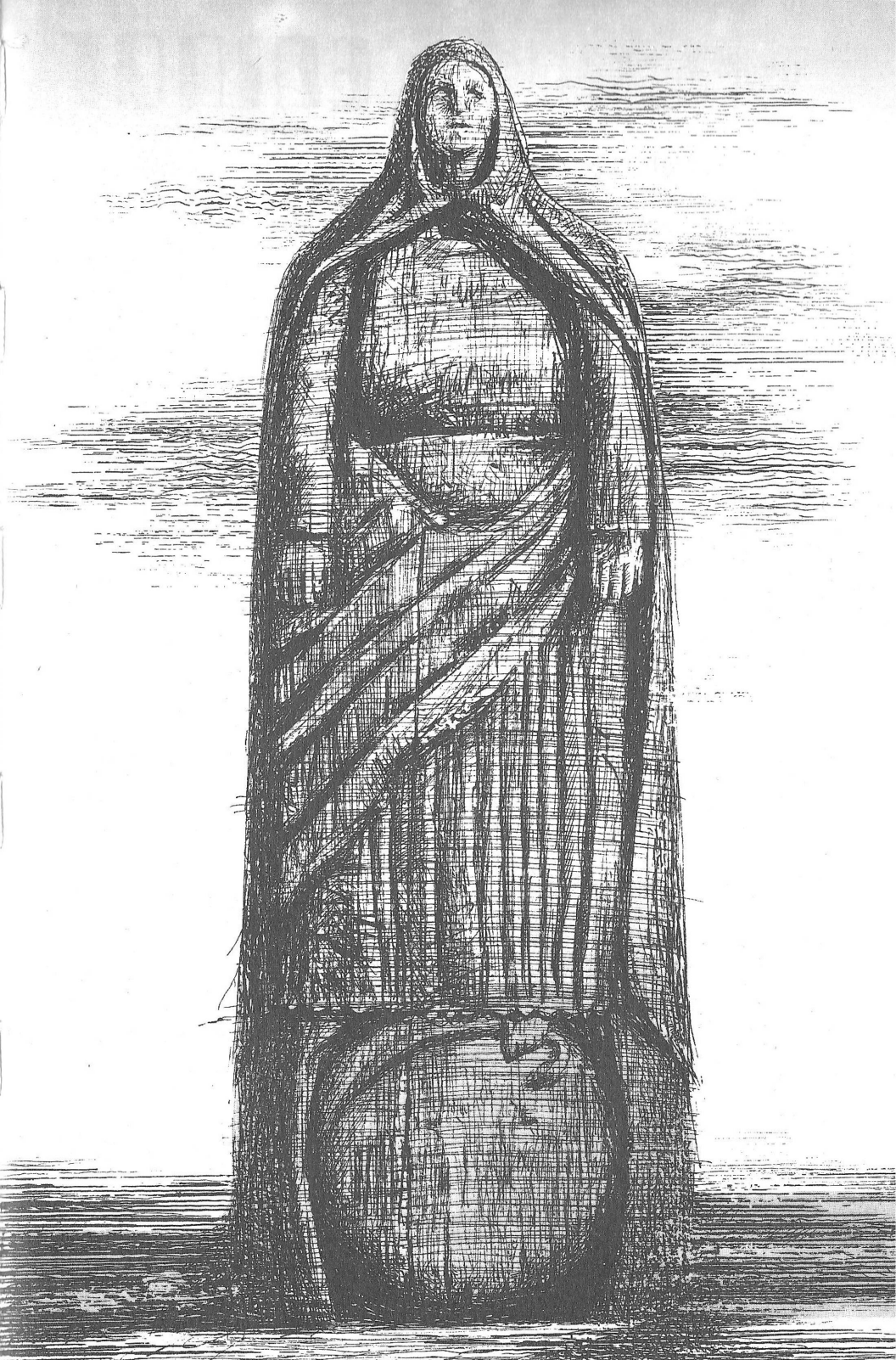
А што, хіба є Євтушенки — емігранти?»
І бабця Ганна випила п'ятий гранчак перваку.
«Ди я гавару не аб радне по прозвішчу —
аб радне по души.

І калі дзе-нібудзь —
у Амерыці ці у Афрыці —
есць добрия люди —
мне здайоцца —
яни усе Явтушенкі...

І ти не стамляйся
шукать радню по белому свету.

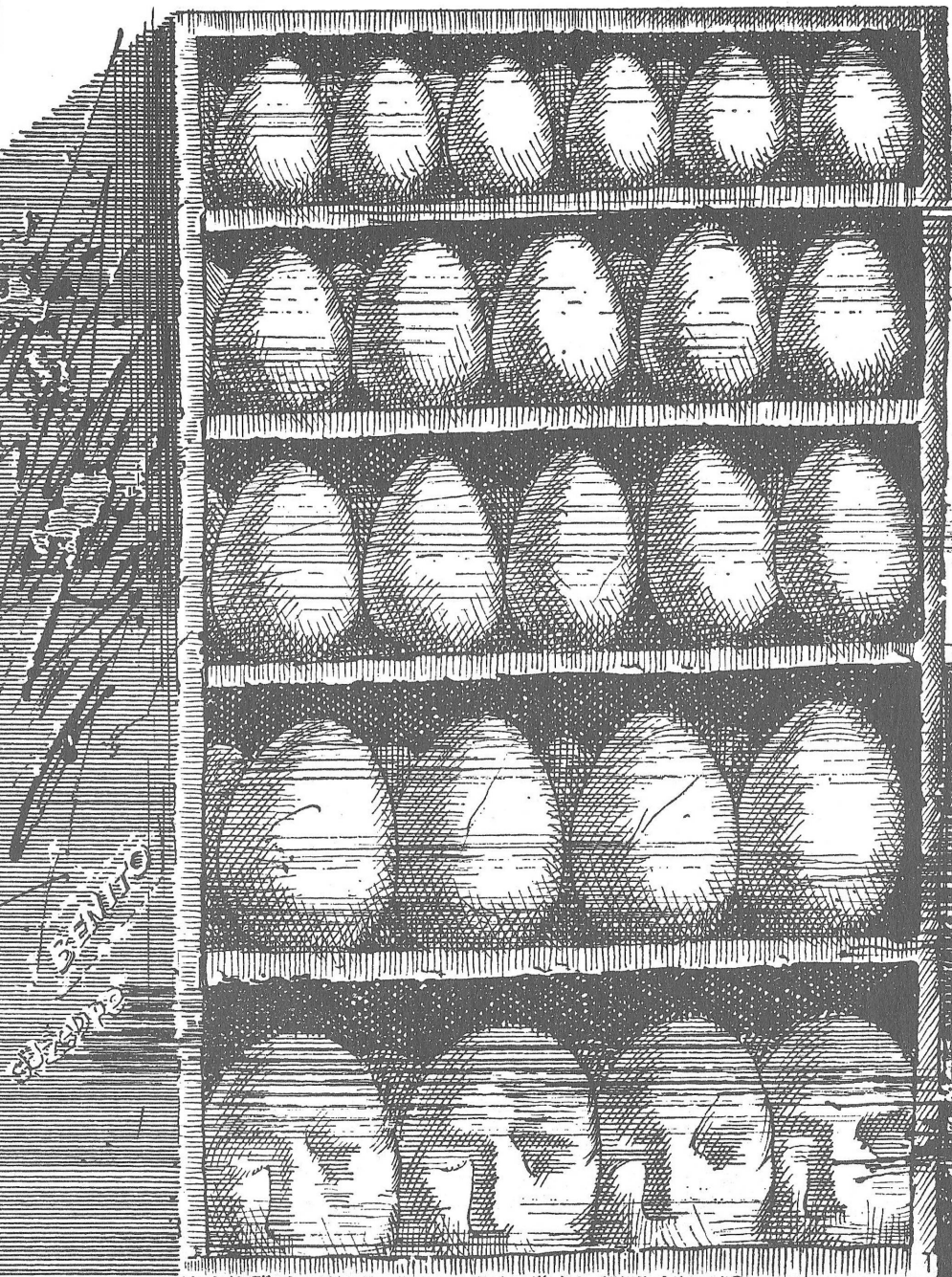
Шукай радню
і завсьоди радню отшукась,
як нас отшукал,
і за гето дякую,
унучек...»

І заплакала бабця Ганна,
і заплакала бабця Євга,
і заплакали всі шістдесят Явтушенок,
і заплакав спасенний бабцею від діда Ярмоли
виснажений Христос на іконі,
схожий
на білоруса з поеми Некрасова «Железная дорога».
Бабцю Ганно,
над могилою твоею блакитні шапки
із незабудкових очей твоіх онуків.
Бабцю Ганно,

ΕΠΙΠΟΤ

BEATITIO
CIVITATE

білоруська бабусю,
і бабусю всього світу,
якщо в Білорусії був убитий кожен четвертий,
то в майбутній війні
може бути вбитий кожен.

Бабцю Ганно,
ти живою не була в жодних закордонах.
Пустіть за кордон хоча б мертву бабцю Ганну —
селянську Коллонтай партизанських боліт!
Товариші,
зніміть шапки —
характеристика бабці Ганни
написана фашистськими запальничками
на її грудях!

Сто тридцять двоє яєць,
проколотих особистою голкою дуче
і випитих ним для змащування
голосових зв'язок,
в маленькій траторії
зберігаються релігійно,
як найбілосніжніше,
полишене фашизмом.

Кам'яний профіль дуче
поряд висічений у скелях.
Профіль зривали-зривали,
та лише ніс трохи пошкодили.
В яйцях фашистські знаки,
мов гадючєнята, сховані,
і написи прямо на стіні.
із шкаралуп виповзають:
«Ми сина назвали Беніто...—
Джузеппе з Терезою з Пізи».

«Хай живе дуче! —
Марчелло сімнадцяти літ із Навони».
«Гордимосє, що жили в епоху
великої людини
і з іменем цим воювали...—
Неапольські ветерани».

Яка проклятуща дурість
в любові до фальшивих великих!
Немає великих диктаторів.
Навіщо на їхні профілі тратити скелі!

А я називаю великою
мою білоруську бабцю Ганну,

котра була диктатором
лиш гусей та курей.
Це летить не ангел
понад шосе Перуджа — Ассізі:
це летить,
хмари загрибаючи рукавами,
старенька шкірянка мами
зі шматочком ранкового сонця
в дірці від модрівського значка,
а на руках учасників маршу миру
гойдається не дерев'яна
богоматір,
а бабця Ганна з партизанського Полісся
з модрівськими значками опіків
на висохлих жовтих грудях.
Бабцю Ганну несуть підлітки з фабрики «Перуджіна»,
де вони,
як скульптори,
ляскають по брилах теплого шоколаду,
і бабця Ганна їх запитує:
«А можете зробіть
петушков на палочке
для усех моїх унуков?»
Бабцю Ганну несуть робітники з фабрики «Понті»,
сотні разів обперезавши земну кулю
золотими нитками спагетті,
а бабця Ганна
їм пальцем погрожує:
«У Хомичах наших
я що-то такой вермишелі
не сустракала...»
Бабцю Ганну несуть студенти університету Перуджі,
які вивчають Кафку,
структуру молекул
і кварки,
а бабця Ганна знає не Кафку,
а лише на городину кадуб
і про кварки, напевно, думає,
що це шкварки.
Бабцю Ганну несуть
і Толстой,
і Ганді,
і перетворюється непротивлення —
в супротивлення.

Бабцю Ганну несе Ісус
у пробитих цвяхами долонях,
і вона його рани,
шепочучи,

замовля по-поліському.
Бабця Ганна погойдується
над людьми і віками

в руках Ейнштейна
і Нільса Бора
і страшного атомного гриба
не хоче

класти
в свій лозовий козуб.
А за бабцею Ганною повзуть по планеті
її білі,
чорні,

жовті
і шоколадні онуки,
і кожен стискає в руках
картоплину земної кулі,
і бабці Ганні здається,
що всі вони —
Явтушенки.

А біля повороту шосе Перуджа — Ассізі
стоїть газетний кіоск
з Ризького вокзалу,
де мама продає
післязавтрашні газети,
в яких надруковано,
що віднині й назавжди
відміняється війна.

ЛИТЕРАТУРНО-
ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ИЗДАНИЕ

Евтушенко
Евгений Александрович

**МАМА
И НЕЙТРОННАЯ
БОМБА**

Поэма

(На украинском языке)
Для старшего школьного возраста

Перевод с русского
Каминчука Анатолия Семеновича

Художник
Шерстобитов Юрий Иосифович
Киев «Вэсэлка»

Редактор *В. М. Дмитренко*
Художній редактор *К. І. Сулима*
Технічний редактор *К. П. Дворська*
Коректори *Т. М. Васильєва, С. В. Гордіюк*

ИБ № 4574

Здано на виробництво 31.03.86. Підписано до друку 10.12.87.
Формат 60×90/16. Папір офсетний № 1. Гарнітура балтика.
Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 5. Умовн. фарб.-відб. 25,5.
Обл.-вид. арк. 5,46. Тираж 48 000 пр. Зам. 7—110. Ціна 1 крб. 20 к.

Ордена Дружби народів видавництво «Веселка»
252655, Київ, МСП, Мельникова, 63.

Відруковано з текстових діапозитивів підприємства РВО
«Поліграфкнига» на київській книжковій фабриці «Жовтень».
252053, Київ-53, Артема, 25.

Євтушенко Є. О.

Є27 Мама і нейтронна бомба: Поема: Для ст. шк. віку / Пер. з рос. А. С. Камінчука; Худож. Ю. Й. Шерстобитов.— К.: Веселка, 1988.— 79 с.: іл.
ISBN 5-301-00244-9

Поема відомого російського радянського поета про боротьбу людей доброї волі за мир, проти тих, хто готує світу ядерну катастрофу.

Поема Євгена Євтушенка «Мама і нейтронна бомба» відзначена Державною премією СРСР.

Є 4803010102—047
M206(04)—88 без огол.

84Р7—5

1 крб. 20 к.

